

Samo neka je šareno

Istraživanje potreba i problema
LGBT zajednice u Srbiji za 2018. godinu

Sadržaj

1. Uvod	4	4.4. Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života.....	30
1.1. Cilj istraživanja.....	5	4.4.1. LGBT osobe i roditeljstvo.....	32
2. Metodologija istraživanja	6	4.4.2. Biomedicinski potpomognuta oplodnja.....	35
2.1. Uzorak	7	4.5. Rad i zapošljavanje	37
2.2. Instrumentarij	7	4.6. Obrazovanje	39
2.3. Postupak	8	4.7. Zdravstvena zaštita	40
2.4. Ograničenja.....	8	4.8. Transrodne osobe	42
3. Demografska struktura uzorka	10	4.9. Psihološka dobrobit LGBT osoba.....	45
3.1. Starosna struktura ispitanika/ca	11	4.10. Stanovanje.....	47
3.2. Polna i rodna struktura ispitanika/ca	12	4.11. Institucije	48
3.3. Struktura ispitanika/ca prema seksualnoj orientaciji.....	13	5. Zaključak	52
3.4. Obrazovna struktura ispitanika/ca	14	6. Opšte preporuke	54
3.5. Ekonomska struktura ispitanika/ca.....	15	7. Dodaci	58
3.6. Geografska struktura ispitanika/ca.....	16	Dodatak 1 – Upitnik	59
3.7. Etnička/nacionalna struktura ispitanika/ca.....	12	Dodatak 2 – Rečnik osnovnih LGBT pojmoveva i skraćenica.....	75
3.8. Verska struktura ispitanika/ca	17	8. Literatura	78
4. Glavni nalazi istraživanja	19	9. O Labrisu.....	79
4.1. Svakodnevni život LGBT osoba.....	20		
4.2. Pravo na život, bezbednost i zaštitu od nasilja	21		
4.3. Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja	23		

01. Uvod

Poštovanje i obezbeđenje prava i sloboda LGBT (lezbejke, gej, biseksualne i transrodne osobe) osoba su u Republici Srbiji na izrazito niskom nivou. U prilog ovoj tvrdnji govori i godišnji izveštaj ILGA - Europe za 2017. godinu (Rainbow Europe Index 2017), gde je na, procentualno izraženoj, skali poštovanja LGBT ljudskih prava od 0 (najniža razina poštovanja LGBT ljudskih prava) do 100 procenata (najviša razina poštovanja LGBT ljudskih prava), institucionalni i pravni okvir u Srbiji je ocenjen sa 30. Kada je reč o zemljama regionala, ocene su sledeće: Hrvatska (62%), Crna Gora (39%), Albanija (33%), Bosna i Hercegovina (31%), Kosovo (30%) i Makedonija (16%).¹ Iz ovoga vidimo da je u Srbiji znatno lošija situacija nego u ostalim zemljama regionala, jedino je Makedonija rangirana niže.

Dok je, sa jedne strane, došlo do određenih unapređenja pravnog okvira za zaštitu ljudskih prava i osiguranje ravnopravnosti LGBTI osoba, govor mržnje, diskriminacija i nasilje nad LGBTI zajednicom su, sa druge strane, i dalje široko prisutni u bh. društvu. Jedan od najvećih problema sa kojim se LGBT zajednica nije nepostojanje zakona i legislativa. već nedostak implementacije istih, kao i neadekvatna implementacija.

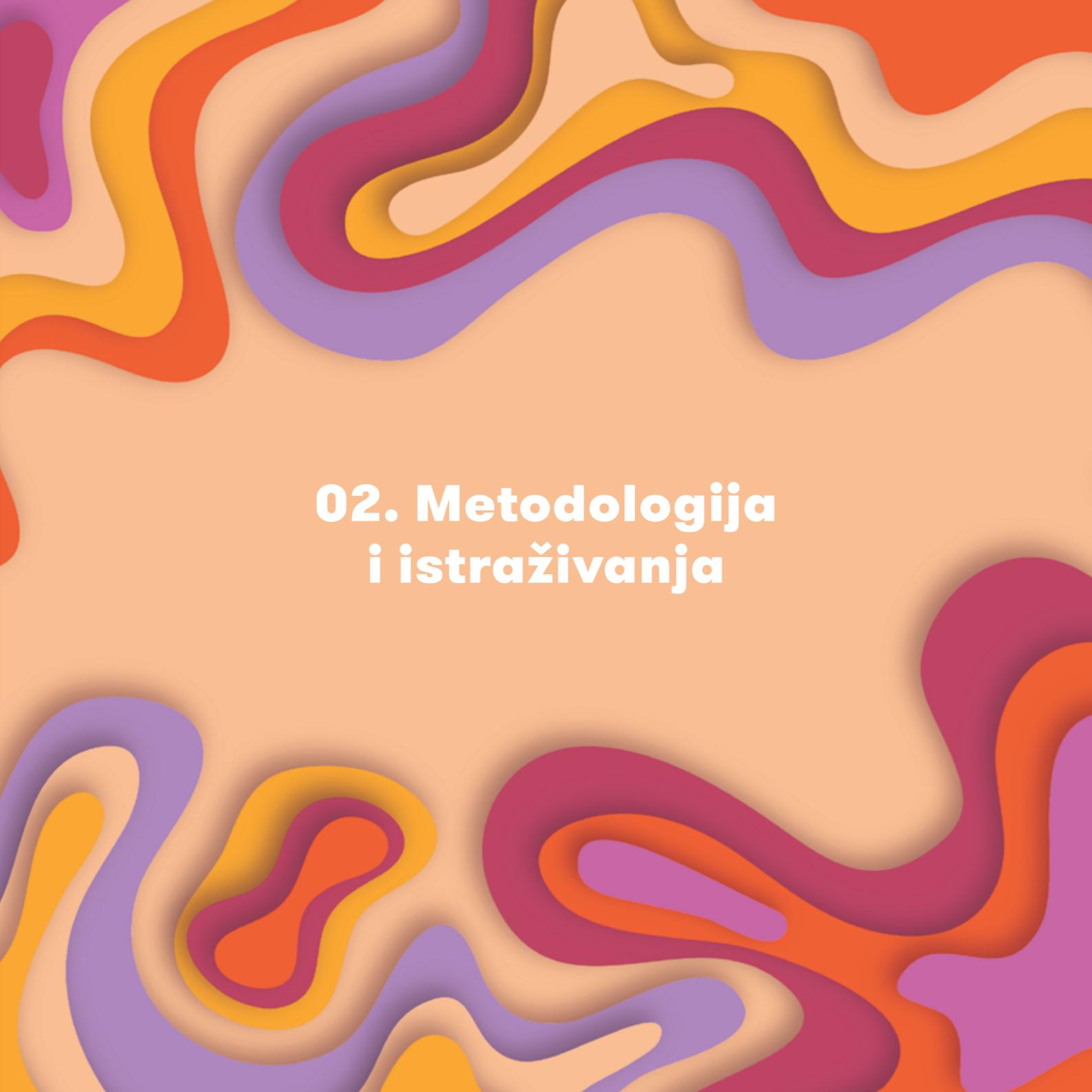
Postojeći društveni – dominantno heteronormativni i patrijarhalni – kontekst, s izrazitim prisustvom eksplicitne homofobije, transfobije, ksenofobije, netrpeljivosti, diskriminacije i nasilja prema LGBT osobama, zajedno sa neadekvatnim institucionalnim mehanizmima zaštite prava i sloboda, čine život LGBT zajednice u Srbiji otežanim, nepovoljnijim i značajno ograničenijim u odnosu na ostatak stanovništva. LGBT osobe često nisu u mogućnosti voditi uobičajen život niti iskazivati neke od svojih osnovnih životnih i društveno-kulturnih potreba (npr. biti u transparentnom ljubavnom odnosu, izražavati svoj rod, i sl.). Strah, nasilje i diskriminacija su svakodnevница LGBT osoba i na ovom planu nije došlo do značajnijeg unapređenja stanja i situacije. U tom smislu, život i potrebe LGBT osoba se neretko razlikuju od svakodnevnice osoba čiji seksualni, rodni i/ili polni identitet ne izlaze van okvira onoga što je trenutna dominanta društveno-kulturna matrica srpskog društva.

1.1. Cilj istraživanja

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je da se stekne činjenični, dubinski uvid u probleme, potrebe i stanje ljudskih prava LGBT zajednice u Srbiji. Odgovori su analizirani i predstavljeni kroz osnovne empirijske indikatore. U tom smislu, nastojale smo prikupiti empirijske podatke i nalaze na osnovu kojih će se usmeriti dalje zagovaračke aktivnosti prema vlastima u Srbiji s ciljem unapređenja položaja i prava LGBT zajednice.

1 Pogledati više na:

https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/rainbow_europe_index_2017.pdf

02. Metodologija i istraživanja

Istraživanje kombinuje deskriptivnu statističku analizu podataka prikupljenih anketnim upitnikom i kvalitativnu analizu odgovora dobijenih na pitanja otvorenog tipa, koja dopunjavaju razumevanje kvantitativnih rezultata.

2.1. Uzorak

Uzorak istraživanja čini 557 LGBT osoba iz Srbije. Iako je inicijalno prikupljeno 569 odgovora, 12 ih je isključeno iz analize (2,11% od ukupnog broja prikupljenih pojedinačnih odgovora) jer nisu bili potpuni ili adekvatno ispunjeni. Uzorak obuhvata osobe iz cele Srbije, sa posebnim fokusom na region grada Beograda i okolinu.

Korišteno je neprobabilističko uzorkovanje metodom snežne grudve (engl. *snowball sampling method*). Dakle, onlajn upitnik je poslan na e-mail adrese LGBT osoba čije je kontakt podatke Labris već imao u svojoj bazi podataka, na mejling liste, Labrisove profile na društvenim mrežama, web sajt. Upitnik je, također, podeljen je na društvenim mrežama i internet stranicama koje targetiraju LGBT zajednicu, kako bi se omogućila što veća vidljivost i kako bi se došlo do što većeg broja pripadnika/ca LGBT zajednice u Srbiji.

2.2. Instrumentarij

Za prikupljanje podataka korišten je opširan kombinovani anketni upitnik, koji je sadržavao pitanja zatvorenog, otvorenog i poluotvorenog tipa. Upitnik je distribuisan i putem mreže, u formi onlajn upitnika kreiranog u Google Docs obrascu.

Upitnik sadrži 9 pitanja vezanih za demografske karakteristike ispitanika/ca i 52 tematska/problem-ska pitanja podeljena u 12 sekacija, prema ključnim aspektima koji su se htjeli propitati ovim istraživanjem: (1) Svakodnevni život LGBT osoba, (2) Pravo na život, bezbednost i zaštitu od nasilja, (3) Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja, (4) Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, (5) Rad i zapošljavanje, (6) Obrazovanje, (7) Zdravstvena zaštita, (8) Transrodne osobe, (9) Biomedicinski potpomo- gnuta oplodnja, (10) Psihološka dobrobit LGBT osoba, (11) Stanovanje i (12) Institucije.

2.3. Postupak

Istraživanje je sprovedeno u periodu od 22. maja 2018. godine do 30. juna 2018. godine. Pre nego je distribuisan, upitnik je pilotiran u okvirima Labrisa kako bi se obezbedila njegova razumljivost, konciznost i funkcionalnost. Onlajn upitnikom prikupljeno je 569 pojedinačnih odgovora. Nakon što su prikupljeni, odgovori su obrađeni u SPSS-u, specijalizovanom softveru za statističku obradu podataka.

2.4. Ograničenja

Sprovedeno istraživanje i analiza podataka prezentovana u ovom izveštaju dolaze uz izvesna ograničenja. Najveće ograničenje ove studije su, svakako, resursi pa je zbog ograničenih resursa bilo moguće samo sprovesti onlajn istraživanje. Dalje, to znači da su iz uzorka bile isključene one osobe koje ne koriste internet. Što se tiče uzorka, ograničenja se još ogledaju u tome da je možda isključen onaj deo LGBT zajednice koji nije ni u direktnom ni posrednom dodiru sa Labrisovim aktivnostima.

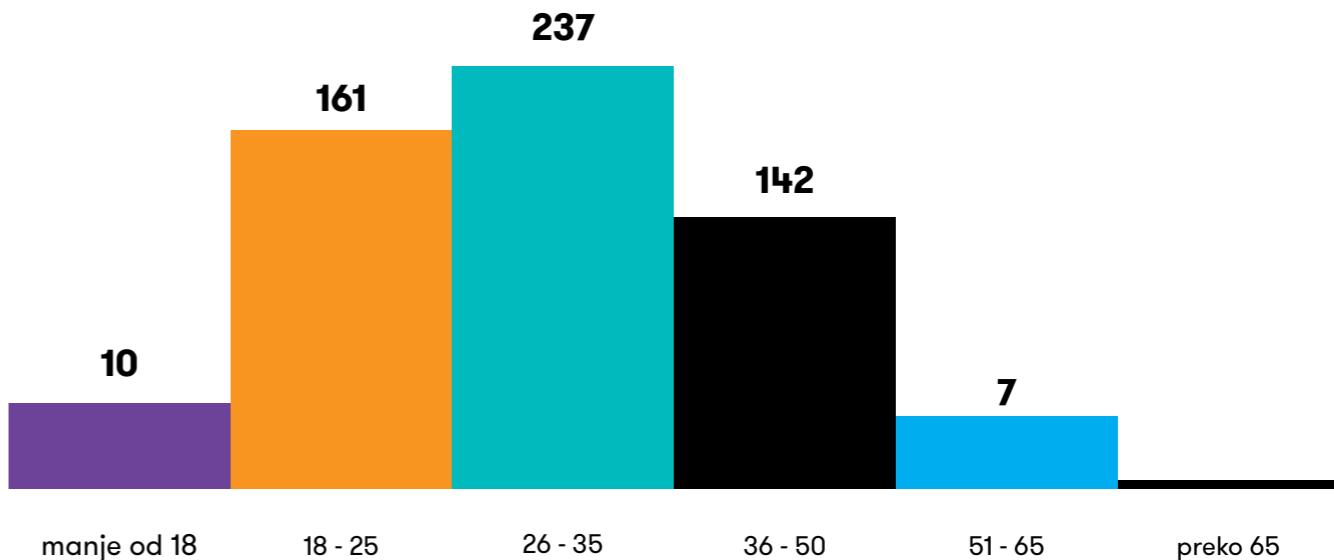
03. Demografska struktura uzroka

Ovo poglavlje se bavi demografskom strukturom ispitanika i ispitanica u uzorku, kroz nekoliko analiziranih aspekata, a to su: [1] Starosna struktura ispitanika/ca, [2] Polna i rodna struktura ispitanika/ca, [3] Struktura ispitanika/ca prema seksualnoj orijentaciji, [4] Obrazovna struktura ispitanika/ca, [5] Ekonomski struktura ispitanika/ca, [6] Geografska struktura ispitanika/ca, [7] Etnička/nacionalna struktura ispitanika/ca i [8] Verska struktura ispitanika/ca.

3.1. Starosna struktura ispitanika/ca

Istraživanjem su obuhvaćene osobe u rasponu starosti od 18 do 65 godina starosti, ali i maloletne osobe. Nijedna osoba u uzorku nije imala preko 65 godina starosti. Skoro polovinu uzroka tj. 42,5% čine osobe starosti od 26 do 35 godina. Maloletne osobe čine 1,8% uzorka, osobe starosti od 18 do 25 godina čine 28,9%, osobe od 36 do 50 godina čine 25,5%, a osobe od 51 do 65 godina čine 1,3% (videti Grafikon 1 za okvirni pregled starosne strukture).

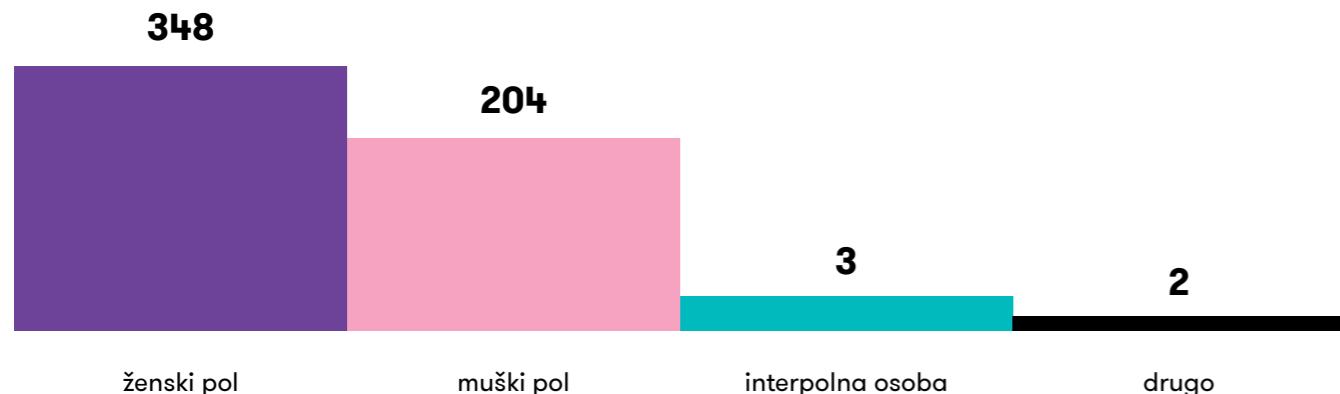
Prilikom interpretacije nalaza istraživanja, potrebno je imati na umu činjenicu da oni, shodno starosnoj strukturi uzorka, prevashodno oslikavaju stavove, percepciju i probleme sa kojima se susreću LGBT osobe starosti od cca 26 do cca 35 godina.

Grafikon 1: Starosna struktura ispitanika/ca

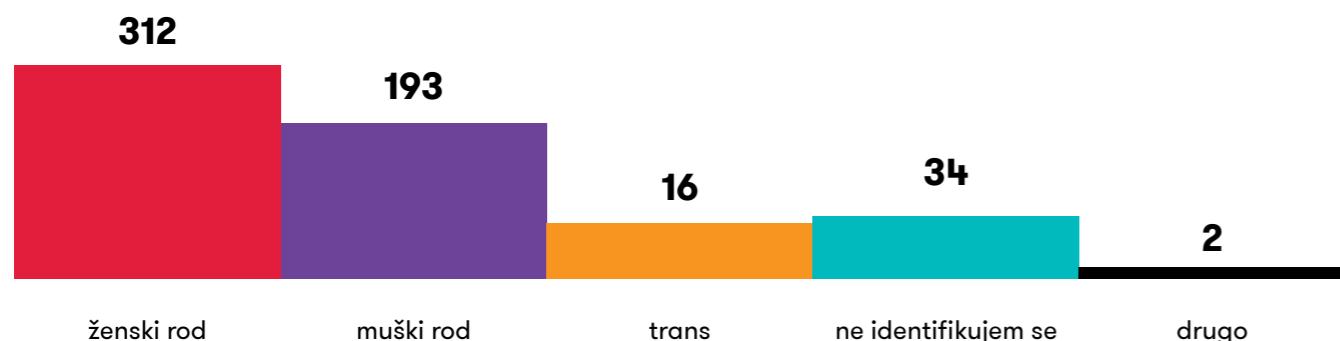
3.2. Polna i rodna struktura ispitanika/ca

Kada je reč o polnoj strukturi, više od polovine uzorka čine osobe ženskog pola tj. 62,5% (348 osoba), potom, po brojnosti, slede osobe muškog pola 36,6% (204 osobe) i interpolne osobe 0,5% (3 osobe). Pol nije navelo – ili je navelo u nepolnim kategorijama – 2 ispitanika/ce.

Grafikon 2: Polna struktura ispitanika/ca

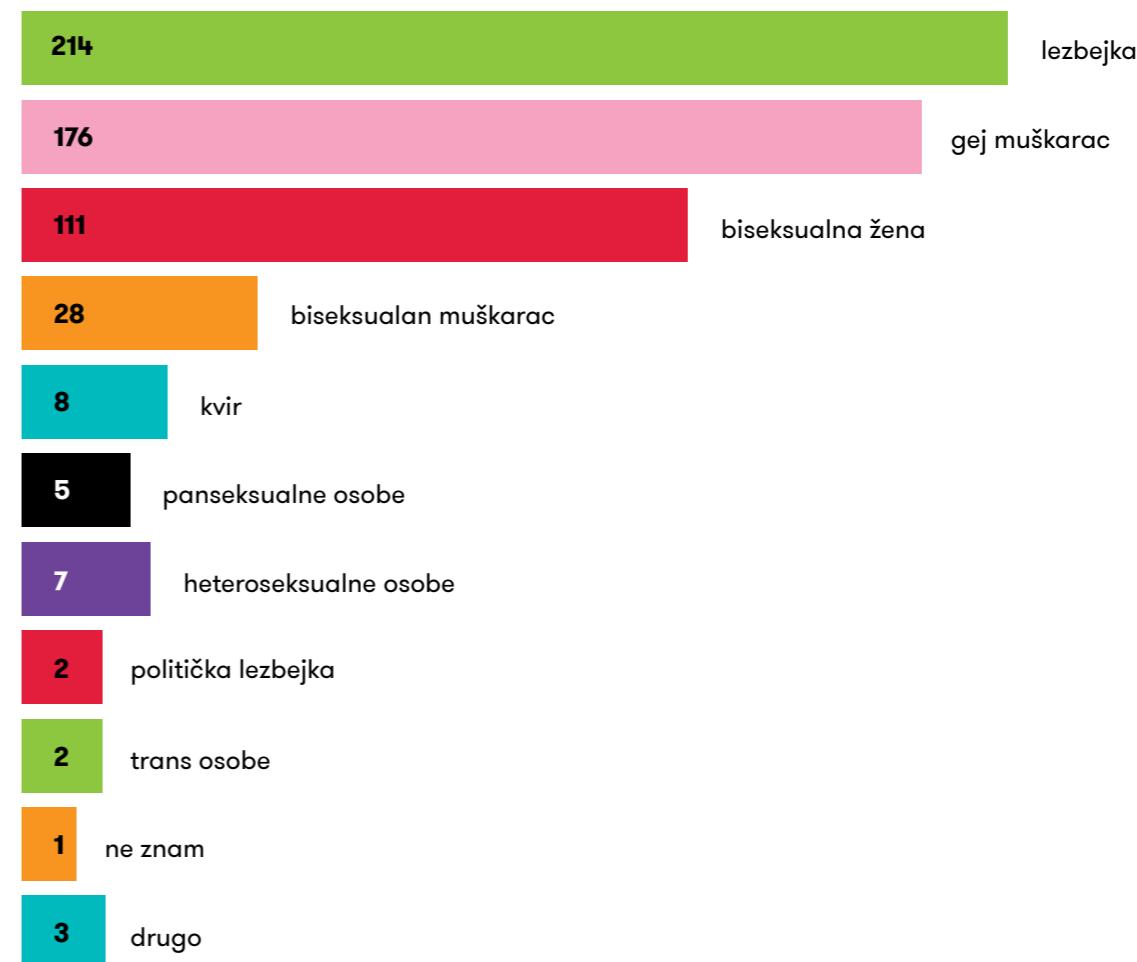
Kada je reč o rodnoj strukturi, 312 osoba se identificuje kroz ženski rod, 193 osobe kroz muški rod, 16 osoba se identifikovalo kao trans*, 1 osoba kao rodno fluidna, 1 osoba kao kvir, a 34 osobe se uopšte ne identifikuju kroz rod.

Grafikon 3: Rodna struktura ispitanika/ca

3.3. Struktura ispitanika/ca prema seksualnoj orijentaciji

Struktura ispitanika i ispitanica prema seksualnoj orijentaciji je veoma raznolika, što se najbolje može videti kroz Grafikon 4.

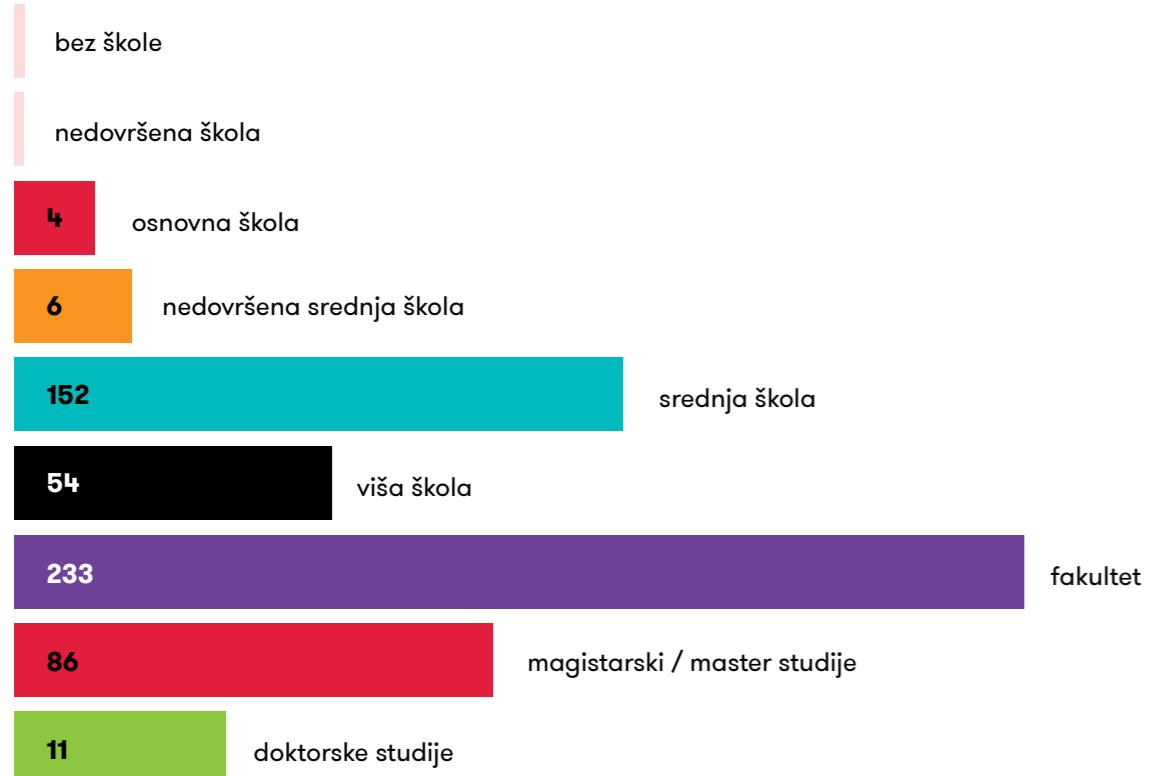

Grafikon 4: Struktura ispitanika/ca prema seksualnoj orijentaciji

Iz grafikona vidimo da su najveće grupe u uzorku: lezbejke koje čine 38,4%, gej muškarci koji čine 31,6%, biseksualne žene koje čine 19,9%, biseksualni muškarci koji čine 5%, dok preostale kategorije zajedno čine 5,1% uzorka.

3.4. Obrazovna struktura ispitanika/ca

Što se tiče obrazovne strukture uzorka, nešto manje od polovine (41,83%) ispitanika/ca ima završen neki stepen visokog obrazovanja, pretežno osnovne studije (trogodišnje ili četverogodišnje fakultetsko obrazovanje); a to je ujedno i najveći deo u uzorku. Sledеća najveća kategorija je deo ispitanika/ca koji/e su završili/e srednju školu, a to je 27,3%. Ono što je interesantno da se primeti je da nijedna osoba u uzorku nije bez ikakve završene škole ili sa nedovršenom osnovnom školom.

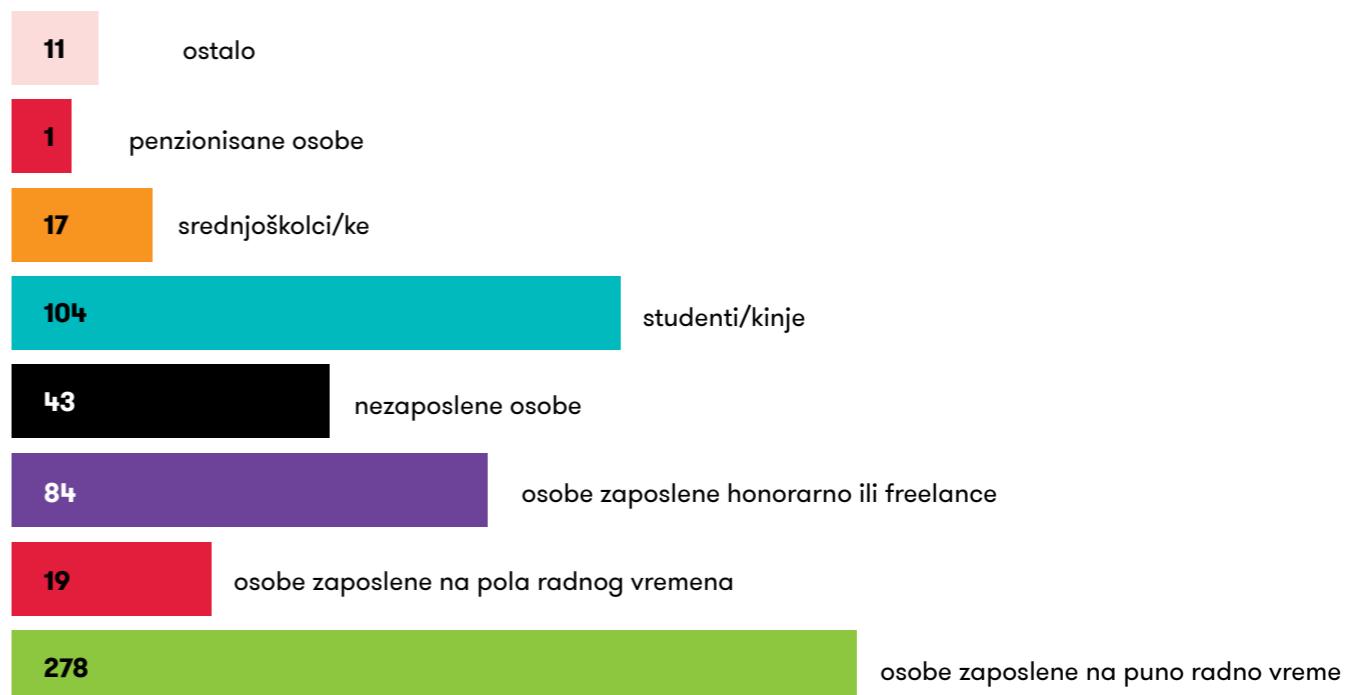

Grafikon 5: Obrazovna struktura ispitanika/ca

3.5. Ekonomска struktura ispitanika/ca

Uzorak čini 278 osoba zaposlenih na puno radno vreme (49,9%), 19 osoba zaposlenih na pola ranog vremena (3,4%), 84 osobe koje rade freelance ili honorarno (15,1%), 43 nezaposlene osobe (7,7%), 104 osobe koje još uvek studiraju (18,7%), 17 osoba koje još uvek idu u srednju školu (3,1%), 1 osoba koja je penzionisana (0,2%) i 11 osoba koje su se svrstale u neku drugu kategoriju (1,97%).

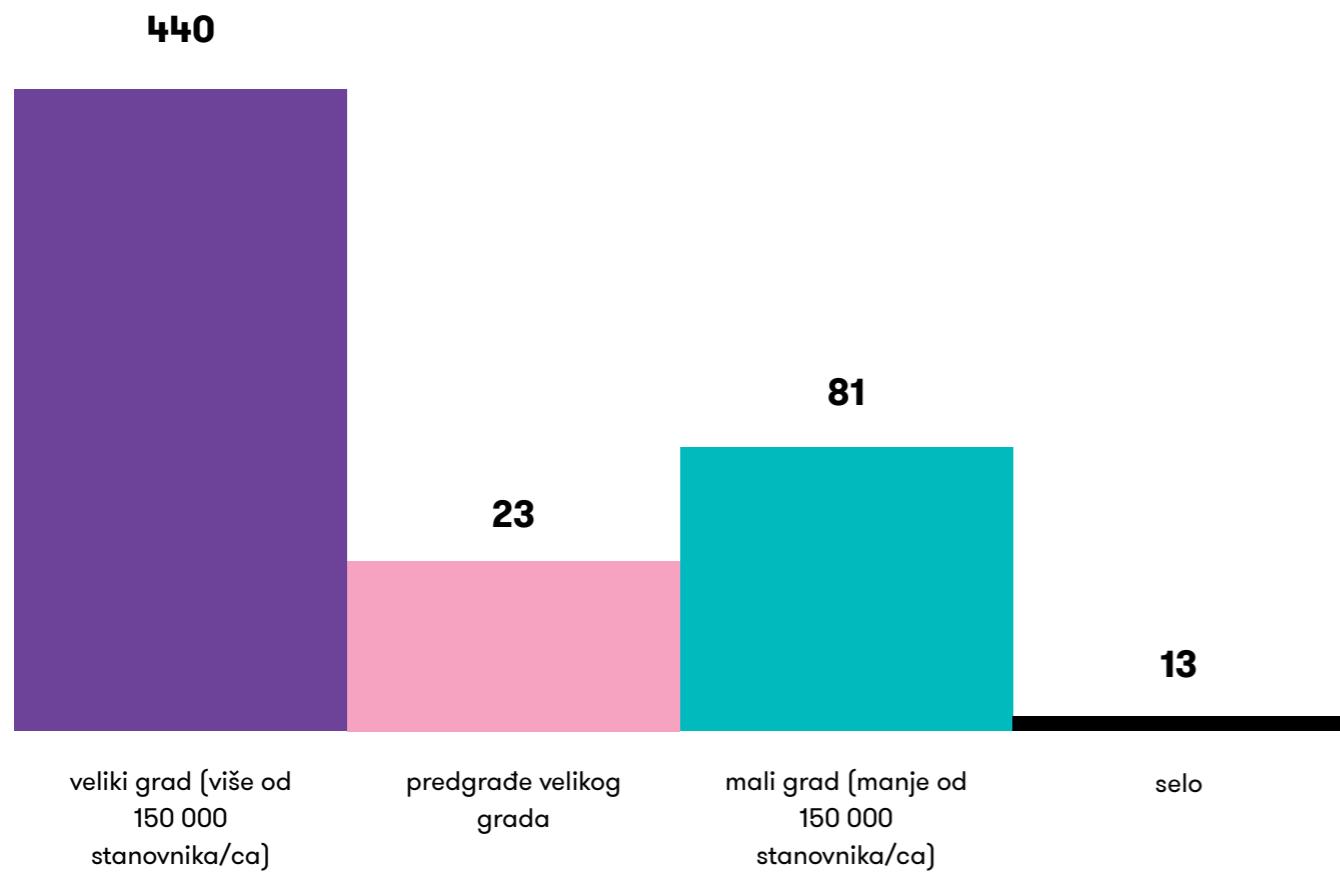
Iako se možda na prvi pogled čini da nije tako veliki broj nezaposlenih osoba, kada uzmemo u razmatranje samo broj osoba koje su zaposlene ili traže posao, onda je taj postotak nešto veći, tj. ako izuzmemosobe koje studiraju, idu u školu i/ili su u penziji, onda naš uzorak čine 424 osobe, od čega je oko 11% nezaposlenih, skoro 20% su osobe koje rade honorarno i 4,5% su osobe koje rade pola radnog vremena. To je ukupno preko 35% osoba koje rade najverovatnije na crno, bez socijalnog, zdravstvenog i penzionog osiguranja. Što je daleko veća stopa u odnosu na generalnu populaciju Srbije.

Grafikon 6: Ekonomска struktura ispitanika/ca

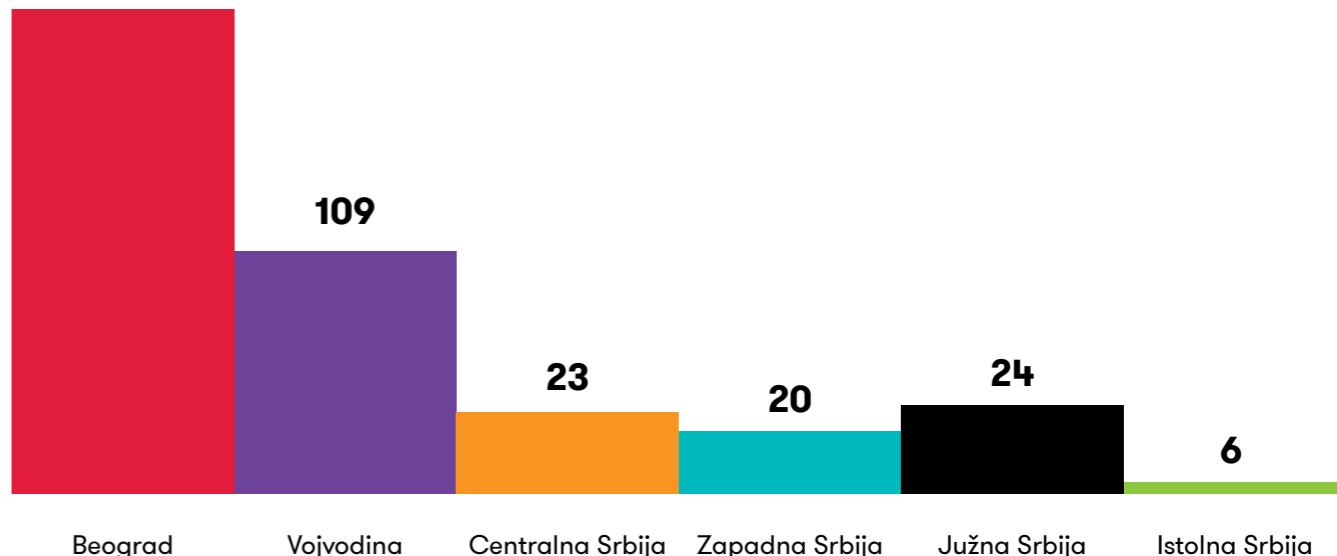
3.6. Geografska struktura ispitanika/ca

Uzorak obuhvata ispitanike/ce koji/e pretežno žive u velikim gradovima, tačnije njih 440, što predstavlja 79% uzorka. Dalje, 23 osobe (4,13%) žive u predgradima tj. okolini velikih gradova, a 81 osoba (14,5%) žive u malim gradovima. Ono što je posebno bitno je da smo uspele kroz istraživanje doći do 13 osoba (2,33%) koje žive na selu.

Grafikon 7: Geografska struktura ispitanika/ca

375

Grafikon 8: Geografska struktura ispitanika/ca po regijama

Ono što možemo da vidimo na Grafikonu 8 je da 375 osoba tj. 67,3% uzorka živi u Beogradu i okolini, što je delimično i logično jer ljudi migriraju iz malih mesta u želji da slobodno žive i ispoljavaju svoj identitet i/ili seksualnu orientaciju.

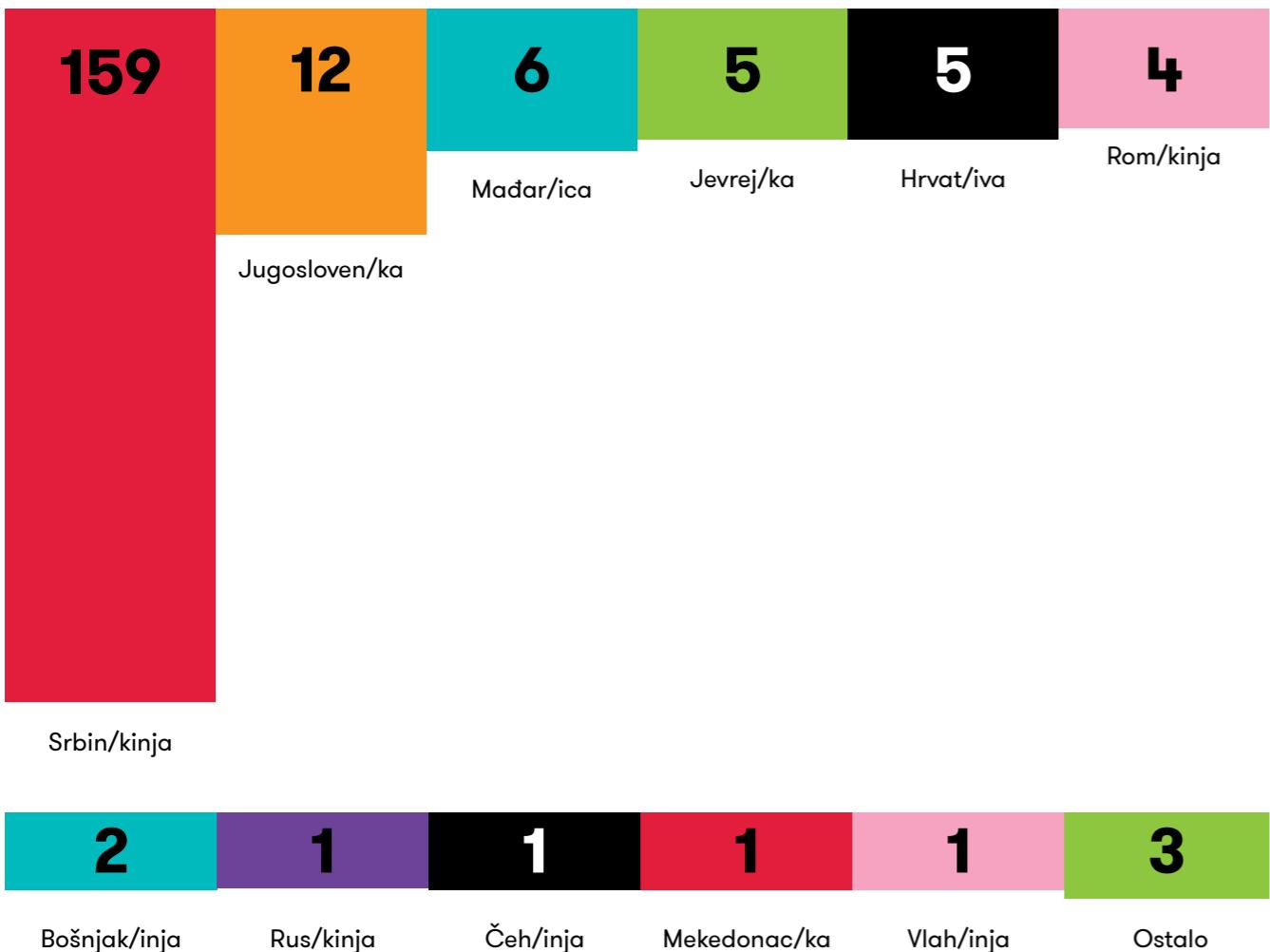
Iz Vojvodine je 109 ispitanika/ca tj. 19,6% uzorka, iz Centralne Srbije je 23 ljudi tj. 4,13% uzorka, iz Zapadne Srbije je 20 osoba tj. 3,59%, iz Južne Srbije je 24 osobe, tj. 4,31% i iz Istočne Srbije je 6 osoba, tj. 1,08% uzorka.

3.7. Etnička/nacionalna struktura ispitanika/ca

Po pitanju etniciteta ili nacionalnosti 58,7% ispitanika/ca je reklo da se uopšte ne izjašnjavaju, tj. 327 osoba, dok se 41,3% njih izjašnjava.

Od osoba unutar uzorka koje se izjašnjavaju etnički i/ili nacionalno (u sledećem pitanju se nisu izjasnile sve osobe, izjasnilo se 200 osoba, što je 35,9% od ukupnog uzorka), najveći broj njih se izjašnjava kao Srbin ili Srpskinja i to njih 79,5% ili 159 osoba.

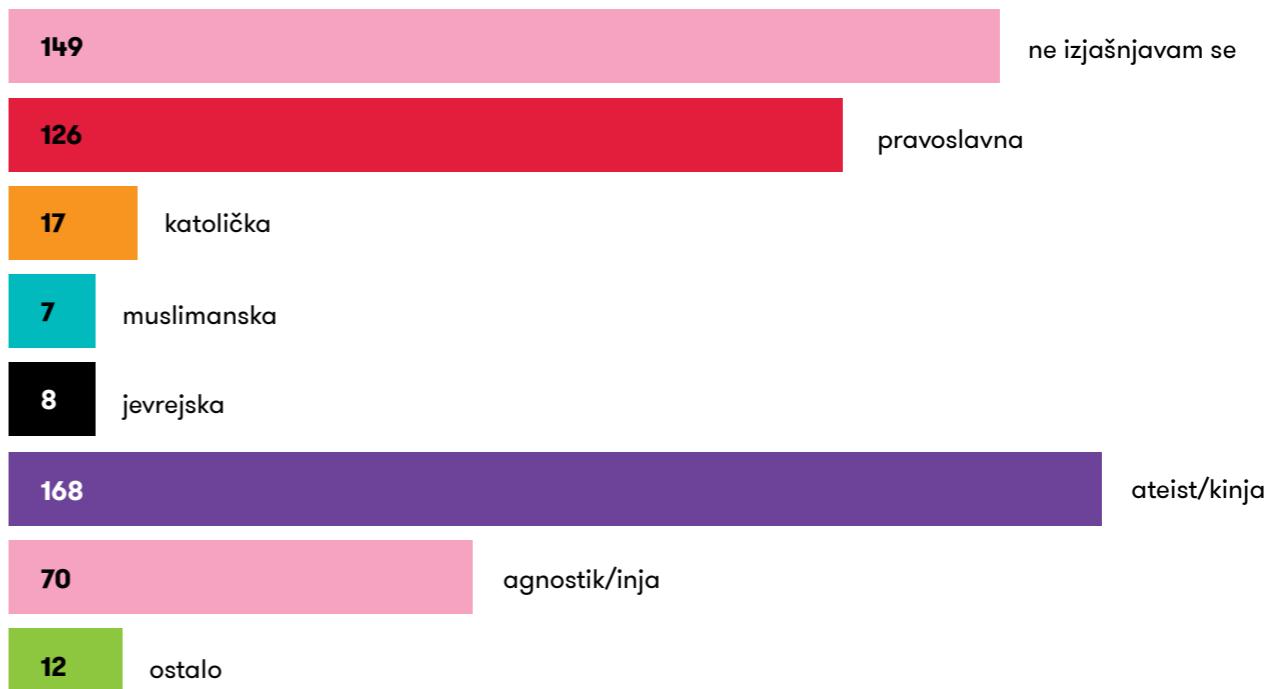
Kao Jugosloven/ka se izjašnjava 6% osoba, kao Mađar/ica se izjašnjava 3% uzorka, kao Jevrej/ka se izjašnjava 2,5% uzorka, kao Hrvat/ica se izjašnjava 2,5% uzorka, kao Rom/kinja se izjašnjava 2% uzorka, kao Bošnjak/inja se izjašnjava 1% uzorka i 3,5% uzorka čine sve ostale kategorije (npr. Rus/kinja, Makedonac/ka, Vlah/inja, Evropljanin/ka, itd.)

Grafikon 9: Etnička/nacionalna struktura ispitanika/ca

3.8. Verska struktura ispitanika/ca

Verska struktura ispitanika i ispitanica je, također, raznolika i šarenolika, kao i etnička/nacionalna struktura. Tako se 26,8% ispitanika/ca uopšte ne izjašnjava po pitanju svoje veroispovesti. Sledeće veće kategorije su ateist/kinja (30,2%) i agnostik/inja (12,6%), dok je najzasupljenija religija pravoslavlje sa 22,6%. Za više pogledati Grafik 10.

Grafikon 10: Verska struktura ispitanika/ca

03. Glavni nalazi istraživanja

4.1. Svakodnevni život LGBT osoba

Coming out (srp. kaming aut) predstavlja proces u kome homoseksualne, biseksualne ili transrodne osobe –osobe čija seksualnost ili rodno izražavanje izlaze izvan okvira ustaljenih patrijarhalnih, binarnih, normi – otkrivaju svoj identitet drugim osobama, tj. prestaju ga skrivati.²

Terminološki posmatrano, coming out predstavlja skraćenicu fraze na engleskom jeziku *coming out of the closet* (srp. izlazak iz ormara), što označava prestanak skrivanja i tajenja identiteta, bilo da se radi o seksualnoj orijntaciji ili rodnom identifikovanju.³ U tom smislu, kaming aut se može shvatiti kao celoživotni, permanentni proces⁴, s obzirom na to da LGBT osobe kroz život svoje identitete komuniciraju trajno – osobama kojima nisu ranije otkrivale svoj identitet, osobama koje ulaze u njihov život ili sa njima ulaze u interakciju.

Za razliku od kaming auta homoseksualnih i biseksualnih osoba, kaming aut u slučaju transrodnih osoba neretko nije dobrovoljan, zato što je rodni identitet uglavnom „vidljiv“ okolini pa ga transrodne osobe teže mogu prikriti.⁵ Iako je neretko reč o traumatičnom i teškom procesu, radi se ujedno i o izrazito važnoj fazi u procesu izgradnje LGBT identiteta, samoprihvatanja i izgradnje ponosa na sopstveni identitet.⁶

Imajući u vidu značaj kaming auta u životu LGBT osoba i LGBT zajednice, sa jedne strane, te netolerantan i homofobičan ambijent u kojem LGBT osobe u Srbiji neretko žive, nastojale smo propitati u kojoj meri su osobe u uzorku autovane i kome najčešće odlučuju otkriti svoj identitet.

Većina ispitanika/ca obuhvaćenih istraživanjem je autovana, a samo 15 njih od celog uzorka nije nikome autovano, što je procentualno 2,69% ukupnog uzorka. Svi ostali/e ispitanici/e su autovani/e makar nekome u svom okruženju.

Najveći broj ispitanika/ca, i to njih 512 (92,1%), je autovan svojim priateljima i priateljicama, njih

2 Jasmina Hasanagić, Slobodanka Dekić i Vladana Vasić (2014), *LGBT Čitanka 3: Identiteti, aktivizam, pravo*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo str. 30; Arijana Aganović et al. (2012), *Pojmovnik LGBT kulture*, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, Sarajevo, str. 64.

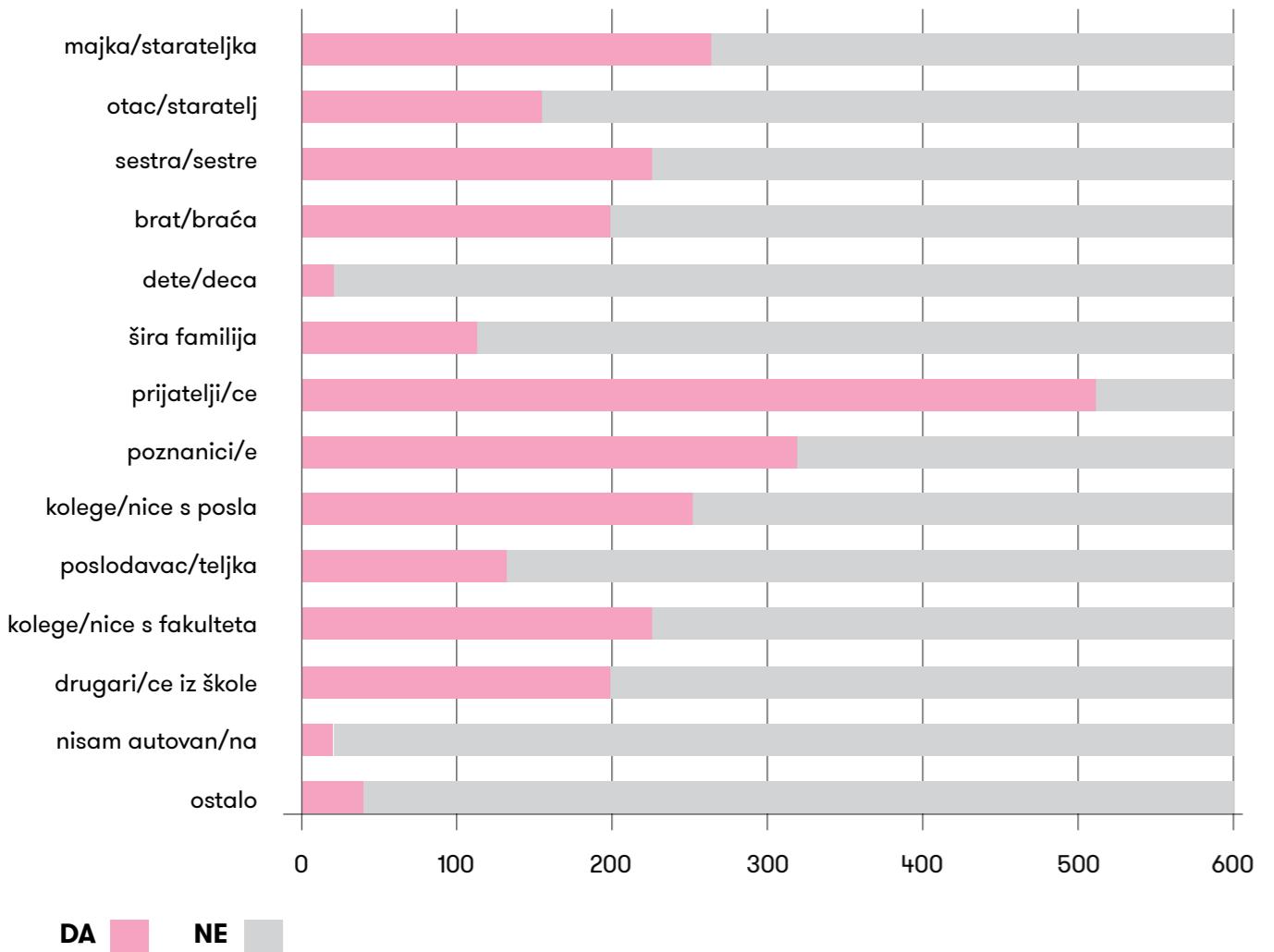
3 Jasmina Hasanagić, Slobodanka Dekić i Vladana Vasić (2014), *LGBT Čitanka 3: Identiteti, aktivizam, pravo*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo str. 30

4 Arijana Aganović et al. (2012), *Pojmovnik LGBT kulture*, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, Sarajevo, str. 64.

5 Jasmina Hasanagić, Slobodanka Dekić i Vladana Vasić (2014), *LGBT Čitanka 3: Identiteti, aktivizam, pravo*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo str. 30

6 Jasmina Hasanagić, Slobodanka Dekić i Vladana Vasić (2014), *LGBT Čitanka 3: Identiteti, aktivizam, pravo*, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo str. 30; Arijana Aganović et al. (2012), *Pojmovnik LGBT kulture*, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, Sarajevo, str. 64.

324 je autovano pozanicima i pozanicama, na trećem mestu je majka (ili starateljka) sa 47,8%, što je 266 osoba koje su autovane svojoj majci, na četvrtom mestu su kolege/nice s posla sa 45,4%, a peto mesto dele sestra/sestre i kolege/inice sa fakulteta sa 42,7%. Zanimljivo je istaknuti činjenicu da je 11 osoba autovano svoj djeci. Neki od odgovora pod kategorijom Ostalo su bili: baka, tetka, i slično.

Grafikon 11: Coming out

4.2. Pravo na život, bezbednost i zaštitu od nasilja

Iako se Srbija obavezala na promovisanje, poštovanje i obezbeđenje prava LGBT osoba, i ratifikovala mnoge međunarodne sporazume i dokumenata, kao i usvojila mnoge nacionalne zakone koji bi trebali štititi prava LGBT osoba, ovi zakoni nisu adekvatno implementirani u praksi. Skupština Republike Srbije usvojila je 2009. godine Zakon o zabrani diskriminacije⁷, kojim bi trebali na sveobuhvatan način biti sankcionisani svi slučajevi diskriminacije i zaštićene posebno osetljive i ugrožene grupe građana i građanki Srbije. Pored zakona, Srbija je usvojila nacionalne strategije koje pominju LGBT osobe (Antidiskriminaciona strategija⁸, Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period 2016-2020⁹, Nacionalna strategija za mlade za period 2015-2020¹⁰) i razvila Akcione planove koji, takođe, nisu adekvatno primenjivani.

Postoji nedostatak sistemskog pristupa u ispitivanju delotvornosti i sprovođenja određaba važećih antidiskriminacionih zakona, strategija i podzakonskih akata, kao i analize onoga što se može učiniti u drugim sferama koje nisu direktno obuhvaćene postojećim zakonima, uključujući i nedostatak istraživanja i državne statistike o slučajevima diskriminacije i nasilja zasnovanim na seksualnoj orientaciji i/ili rodnom identitetu.

Prema Zakonu o zabrani diskriminacije: „izrazi diskriminacija i diskriminatorsko postupanje označavaju svako neopravданo pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim uverenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orientaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno prepostavljanim ličnim svojstvima“¹¹.

Prema Članu 21 istog Zakona, „seksualna orientacija je privatna stvar i niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svojoj seksualnoj orientaciji. Svako ima pravo da se izjasni o svojoj seksualnoj orien-

7 Zakon o zabrani diskriminacije, Sl. glasnik RS, br. 22/2009

8 Pogledati više na: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/node/19990>

9 Pogledati više na: <http://www.mgsi.gov.rs/lat/dokumenti/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-od-2016-do-2020-godine-sa-akcionim>

10 Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija za mlade za period 2015-2020, broj: 66-1998/2015-1, u Beogradu, 27.02.2015.

11 Zakon o zabrani diskriminacije, Sl. glasnik RS, br. 22/2009

taciji, a diskriminatorsko postupanje zbog takvog izjašnjavanja je zabranjeno“.

Takođe, je bitno dodati da se rodni identitet eksplisitno ne pominje u ovom Zakonu, ali se navode „druga lična svojstva“ kao osnov za zabranu diskriminacije.

Nadalje, prema podacima regionalnog istraživanja iz 2015. godine, koje je proveo Nacionalni demokratski institut (eng. National Democratic Institute), 51% LGBT osoba u Srbiji doživelo je neki vid diskriminacije na temelju svoje seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta.¹²

Na pitanje da li su doživeli/e neki vid diskriminacije zbog toga što su LGBT osobe, 328 osoba je odgovorilo da jesu, tj. 58,9% ukupnog uzorka, što je čak i više nego rezultati NDI-evog regionalnog istraživanja iz 2015. godine.

Grafikon 12: Da li ste doživeli/e diskriminaciju zbog toga što ste LGBT osoba?

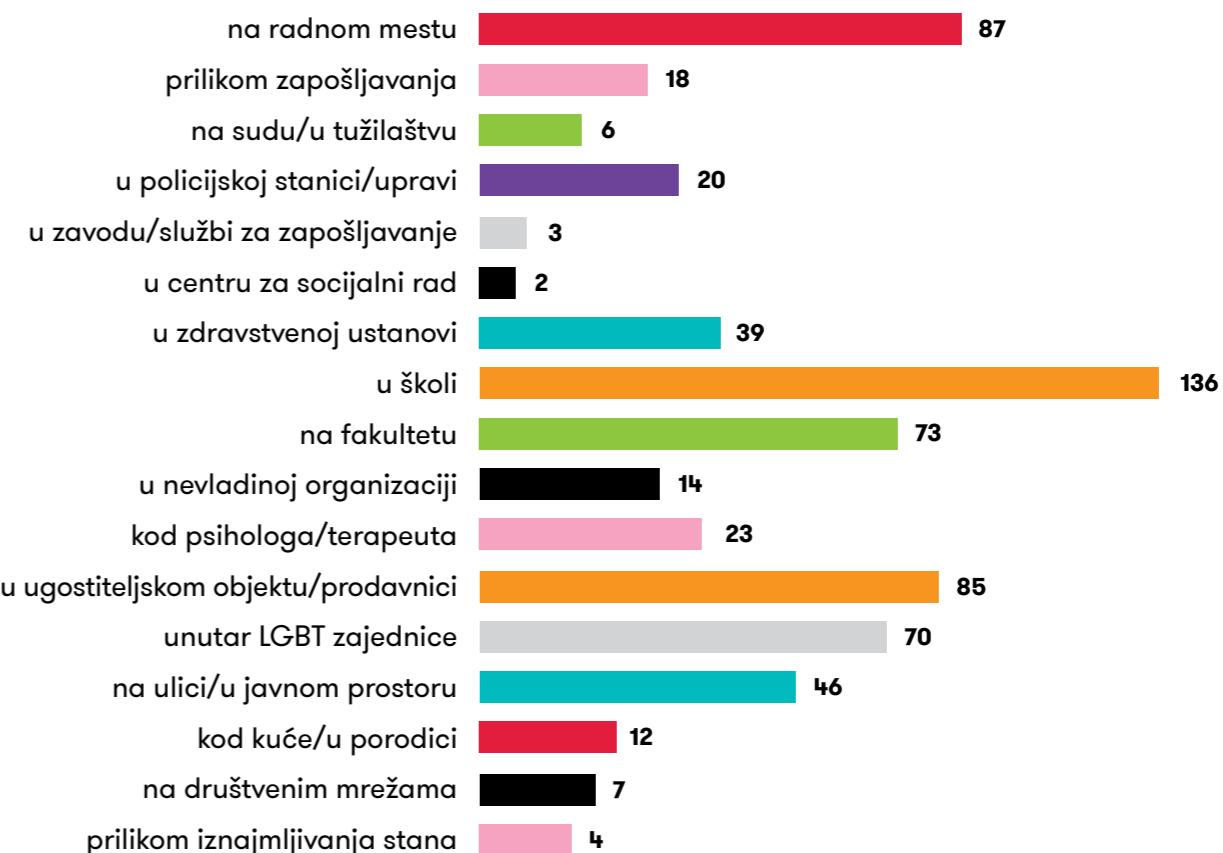
Najčešći vid diskriminacije koji je neka LGBT osoba je doživela je **uznemiravanje**, tj. svako neželjeno ponašanje koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja isključivo na osnovu seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta. Čak 259 osoba (82,5%) je navelo da su doživeli ovaj vid diskriminacije.

Sledeći najzastupljeniji vid diskriminacije je **seksualno uznemiravanje**, tj. svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja polne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje. 86 osoba (27,4%) je reklo da je doživelo ovaj oblik diskriminacije, 67 osoba je navelo da je u određenoj situaciji u životu bilo stavljen u gori položaj od drugih osoba, 53 osobe su rekле da im se uskratilo ili ograničilo neko pravo (npr. pristup nekoj usluzi, ugostiteljskom objektu, instituciji, otpušteni su ili nisu zaposleni isključivo zbog svoje seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta, i sl.), dok je 51 osoba je trpela mobing na poslu.

Na pitanje o mestu na kojem je vršena diskriminacija, ubedljivo najviše osoba je odgovorilo da je u pitanju škola – 136 (43,9%), potom na poslu – 87 (28,1%), u ugostiteljskom objektu ili prodavnici je

12 Pogledati više na: https://www.ndi.org/LGBTI_Balkans_poll

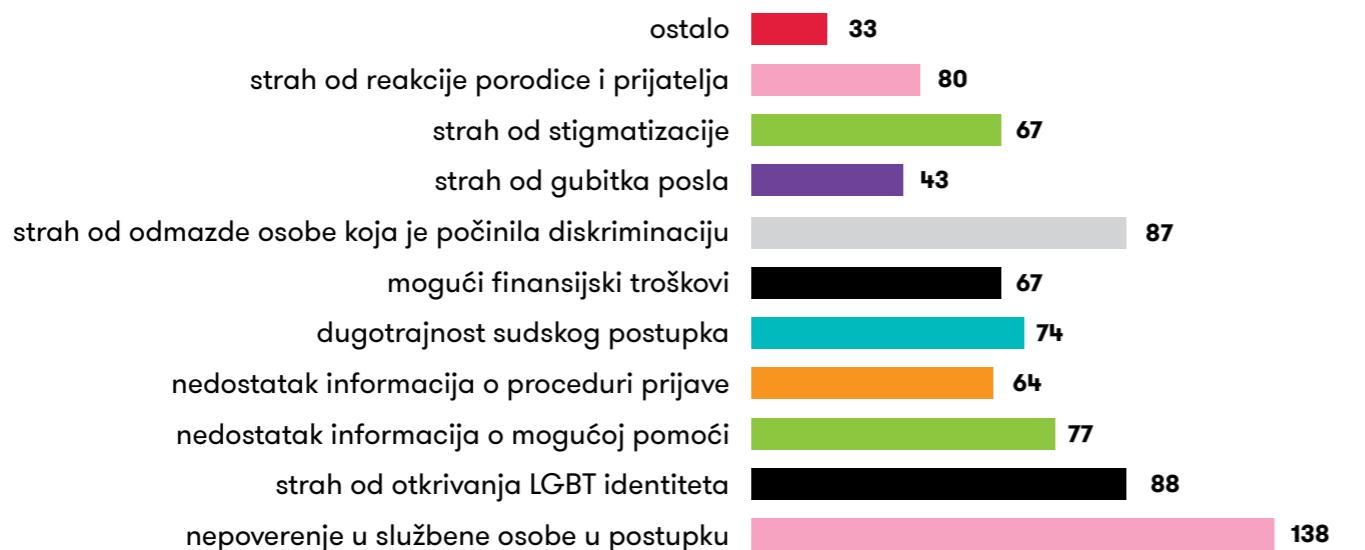
diskriminaciju doživelo 85 ljudi (27,4%), a na fakultetu 73 (23,5%). Čak 70 osoba je izjavilo da su trpele diskriminaciju unutar LGBT zajednice, što je 22,6% od ukupnog uzorka.

Grafikon 13: Gde ste doživeli/e diskriminaciju?

Na ulici ili u javnom prostoru je diskriminaciju doživelo 46 osoba, u zdravstvenoj ustanovi 39 osoba, a 12 osoba u krugu porodice i bliskih prijatelja.

Na pitanje o tome da li su prijavili/e diskriminaciju koju su doživeli/e, samo 9,3% ispitanika/ca je odgovorilo da jesu. Ostalih 90,7% ispitanika/ca nam je rekla da diskriminaciju nisu prijavili iz različitih razloga. Primarni razlog za neprijavljivanje diskriminacije prema ovom istraživanju je – nepoverenje u službenike/ce državnih institucija. Skoro 50% osoba je ovo navelo kao odgovor, tačnije, 138 osoba.

Grafikon 14: Zbog čega ste odličili/e da ne prijavite diskriminaciju?

Neki od razloga za nepriavljanje diskriminacije su i strah od otkrivanja LGBT identiteta – 31,4% odgovora, strah od odmazde od strane osobe ili institucije koja je počinila diskriminaciju – 31,1%, strah od reakcije porodice i/ili prijatelja/ica – 28,6%, itd. Neki od razloga navedeni pod kategorijom ostalo su: osoba je smatrala da bi joj to u tom trenutku više naškodilo, manjak dokaza, to su počinile osobe u prolazu, nedostatak samopouzdanja. Ono što je zabrinjavajuće je da je dosta odgovora bilo i da „nema potrebe da se takve stvari prijavljuju“, „da je to bila sitnica“, „da nije bilo ništa posebno“, „da nema poente“ i slično. Vrlo je bitno da nevladine organizacije i neformalne grupe nastave rad na ohrabruvanju zajednice i da ih podstaknu da prijavljuju slučajevе, kao i da budu svesni činjenice da nikakav vid diskriminacije nije dozvoljen bilo kome zbog bilo čega.

Na pitanje kome su diskriminaciju prijavili/e, najčešći odgovor je nevladinim organizacijama koje se bave ljudskim i LGBT pravima. Tako je, 51,2% ispitanika/ca prijavilo diskriminaciju nevladinoj organizaciji, 29,3% nezavisnoj državnoj instituciji (zaštitnik građana, poverenik za zaštitu ravnopravnosti, i sl.), 29,3% državnoj instituciji (centar za socijalni rad, tužilaštvo, i sl.), 17,1% advokatu/kinji. Pod kategorijom ostalo se, takođe, našlo 17,1% odgovora. Neki od njih su uključivali policiju, nadređene, profesore/ke, i slično.

Osim isključivanju i diskriminaciji, LGBT osobe u Srbiji su neretko izložene i nasilju, pri čemu neadekvatan institucionalni okvir i neadekvatne reakcije nadležnih institucija (pre svega policije i pravosuđa) na slučajeve nasilja nad LGBT osobama takve, nasilne prakse ohrabruju, a LGBT zajednicu ostavljaju nedovoljno zaštićenom.

Shodno tome, LGBT osobe često su žrtve kako verbalnog (vredanje, ponižavanje, pretnje, i sl.) tako i fizičkog nasilja. Prema nalazima regionalnog istraživanja koje je 2015. godine proveo Nacionalni demokratski institut, 23% ispitanika/ca iz Srbije su bili/e žrtve fizičkog nasilja, dok je čak 72% doživelo neki oblik psihološkog i/ili verbalnog nasilja.

U regionu su te brojke, također, visoke i relativno slične. U Albaniji je 32% doživelo fizičko, a 76% psihološko nasilje. U Bosni i Hercegovini je 15% doživelo fizičko, a 72% psihološko nasilje. Na Kosovu je 29% doživelo fizičko, a 81% psihološko nasilje. U Makedoniji je 27% doživelo fizičko, a 66% psihološko nasilje, dok je u Crnoj Gori 28% doživelo fizičko nasilje, a 54% psihološko nasilje.¹³

Zakoni se ne provode adekvatno, između ostalog i zbog nedovoljne senzibilisanosti i obučenosti policijskih i pravosudnih službenika/ca za postupanje u slučajevima krivičnih dela počinjenih iz mržnje, odnosno motivisanih seksualnom orientacijom i/ili rodnim identitetom žrtava nasilja. Osim toga, unutar policijskih uprava¹⁴ uglavnom ne postoje posebne jedinice za istragu zločina i incidenta povezanih s ovim motivima, koje bi imale redovne kontakte sa lokalnim LGBT organizacijama i radile na jačanju zaštite i izgradnje poverenja. U tom smislu, adekvatne reakcije uglavnom izostaju, tj. istražni i sudski procesi su tromi, dok se počinioce/teljke uglavnom ne kažnjavaju ili kažnjavaju nedovoljno strogim merama.

Uvodno pitanje za ovu sekciju je bilo – Da li strahuјete za vlastitu bezbednost zbog toga što ste LGBT osoba? Na ovo pitanje 312 osoba je odgovorilo da strahuje za vlastitu bezbednost, a to je 56% uzorka, što je prilično visok procenat, dok je 44% ili 245 osoba odgovorilo da ne strahuje za vlastitu bezbednost.

Grafikon 15: Da li strahuјete za vlastitu bezbednost zbog toga što ste LGBT osoba?

13 Pogledati više na: https://www.ndi.org/LGBTI_Balkans_poll

14 Oficiri/ke za vezu sa LGBT populacijom postoje samo u nekolicini policijskih uprava u Republici Srbiji, i to u PU Beograd, Novi Sad, Kragujevac i Niš, te Nacionalni oficir za vezu sa LGBT populacijom, takođe, u sklopu PU Beograd, mada odgovoran za područje cele Republike Srbije.

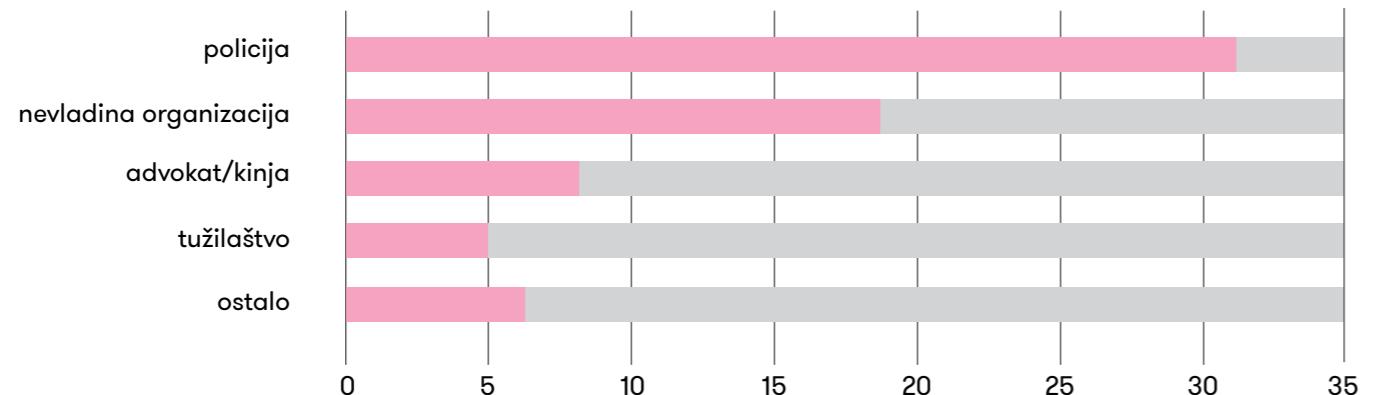
Prema rezultatima istraživanja, 30,5% ispitanika/ca je doživelo neki oblik nasilja zbog svoje seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, dok 69,5% tvrdi da nisu nikada doživeli/e nasilje.

Grafikon 16: Da li ste doživeli/e nasilje zato što ste LGBT osoba?

Za razliku od diskriminacije, nešto je veći postotak osoba koje su prijavile nasilje. Od 170 osoba koje su doživele nasilje zbog toga što su LGBT osobe, 51 osoba je prijavila nasilje, što je 30% od ukupnog broja prijavljenih slučajeva.

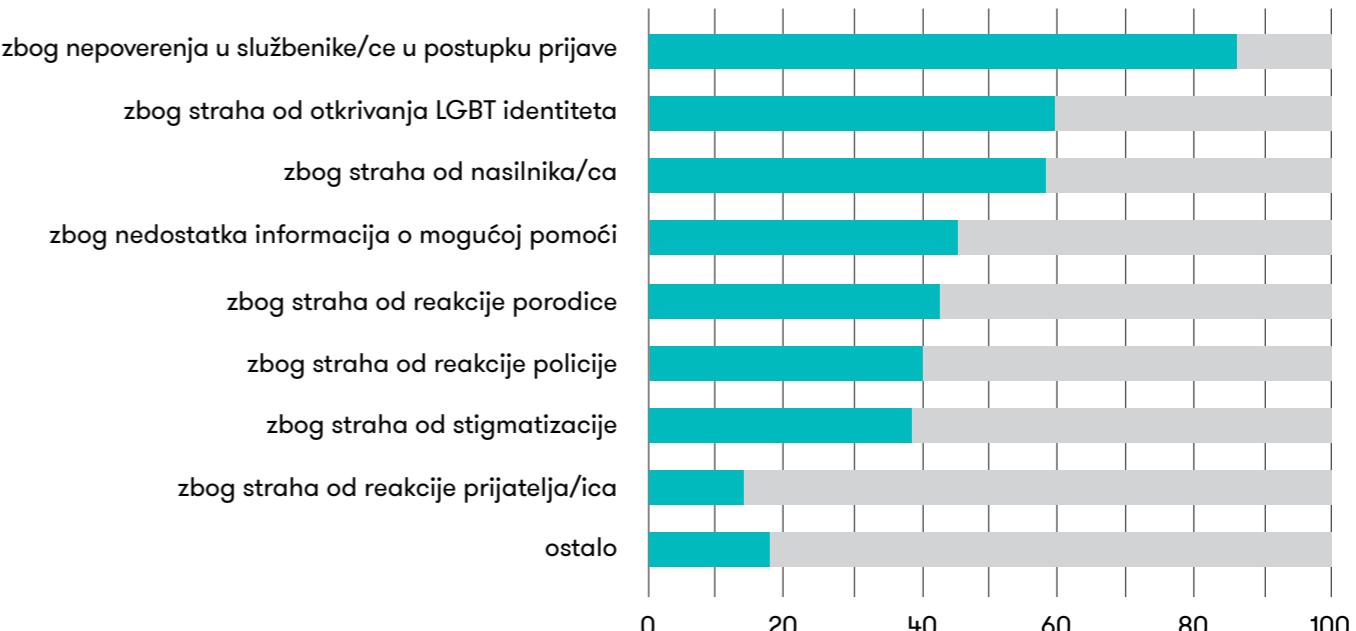
Najveći broj ljudi je nasilje prijavio policiji – 32 osobe, nekoj nevladinoj organizaciji – 19 osoba, advokatu/kinji – 8 osoba, i tužilaštву – 5 osoba.

Grafikon 17: Kome ste prijavili/e nasilje koje ste doživeli/e zbog toga što ste LGBT osoba?

Neki od odgovora u kategoriji ostalo su: škola, profesor/ka, pedagog/škinja, tetka, prijatelji/ce, centar za socijalni rad i slično.

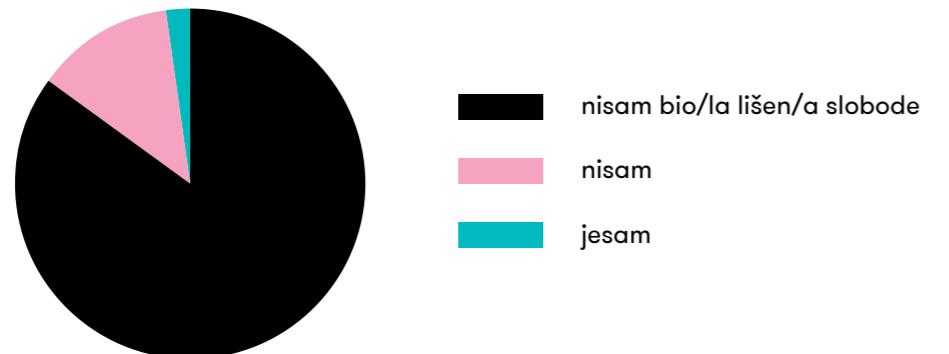
Razlozi zbog kojih LGBT osobe ne prijavljuju nasilje su raznovrsni, ali najčešći su slični onima vezanim za neprijavljanje diskriminacije. LGBT osobe, uglavnom, ne prijavljuju nasilje zbog nepoverenja u službenike/ce u procesu prijave (87 osoba, tj. 52,1%).

Grafikon 18: Zašto niste prijavili/e nasilje?

Na drugom mestu je strah od otkrivanja LGBT identiteta – 60 osoba pa potom zbog straha od nasilnika/ca – 58 osoba, zbog nedostatka informacija o mogućoj pomoći – 45 osoba, i tako dalje. U kategoriji ostalo je vrlo upečatljiv odgovor da osoba nije prijavila nasilje „jer živi u kući nasilnika“.

Poslednji deo istraživanja u ovoj sekciji bio je vezan za LGBT osobe i zatvore. Stoga se pitanje odnosilo na pretrpljenu diskriminaciju i/ili nasilje prilikom boravka u zatvoru. 85,4% osoba nikada nije bilo lišeno slobode. Od preostalih 14,6% ispitanika/ca, koji/e su bili/e lišeni/e slobode, njih 6 je reklo da je doživelo diskriminaciju i/ili nasilje u zatvoru, na osnovu njihove seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta.

Grafikon 19: Da li ste doživeli/le neki vid diskriminacije i/ili nasilja dok ste bili/le na izdržavanju zatvorske kazne ili na bilo koji način lišeni/le slobode?

4.3. Sloboda izražavanja i mirnog okupljanja

Parada ponosa je godišnja manifestacija LGBT osoba koja ima dve konotacije: festivalsku i političku. Festivalska konotacija se ogleda u paradiranju gradskim ulicama sa istaknutim LGBT simbolima putem odeće ili transparenata, dok je politička konotacija vezana za insistiranje na boljem položaju i pravima za sve LGBT osobe. Sam početak Parade ponosa se veže za Stonewallsku pobunu (engl. Stonewall riot) koja se sastojala od niza spontanih, ali i nasilnih demonstracija LGBT zajednice protiv policijske racije koja se desila u ranjim jutarnjim časovima 28.06.1969. godine, u Stonewall Inn-u (srp. Stounvol In), u Njujorku.

Paradom ponosa se nastoje promovisati ravnopravnost i sloboda LGBT osoba, povećavati vidljivost zajednice te podizati svest i podsticati debata o problemima sa kojima se zajednica suočava. Ona okuplja LGBT zajednicu, ali i sve druge koji/e smatraju da LGBT osobe trebaju uživati jednak prava i slobode, kao i ostatak populacije.

Prva parada ponosa, pod sloganom „Ima mesta za sve“, se u Beogradu održala, nakon demokratskih promena u Srbiji, 2001. godine. To je bio tzv. „Krvavi prajd“. Parada je završena je brutalnim nasiljem nad učesnicama i učesnicima od strane huligana i desničarskih grupa, što je zajedno sa neadekvatnom reakcijom policijskih snaga rezultiralo sa 40 povređenih osoba i uništavanjem zgrada i imovine. Nakon toga, dva pokušaja organizovanja parade u 2004. i 2009. godini otkazana su usled pretnji bezbednosti učesnika/ca i neadekvatne podrške državnih institucija. Napokon, u oktobru 2010. godine

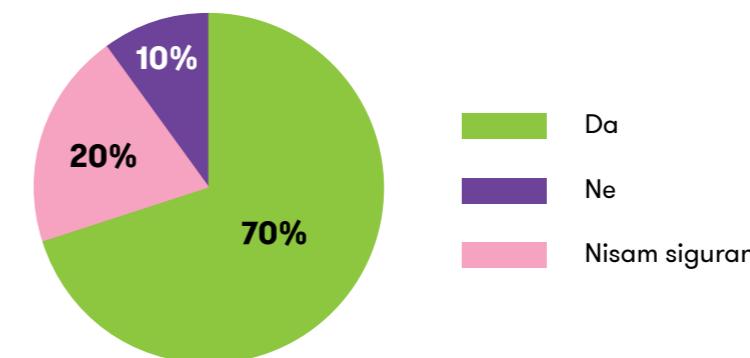
ponovo je održana parada ponosa u Beogradu koja je okupila oko 1000 učesnika/ca, ali je i ovoga puta obeležena nasiljem (povređeno je preko 100 osoba) i demoliranjem objekata, odnosno javne i privatne imovine. Nakon toga, planirana je, ali otkazana još jedna parada ponosa u 2011. godini, da bi naredna bila održana 2014. godine.

U toku ovih 13 godina (od 2001. do 2014. godine) se parada ponosa najavljuvala mesecima unapred, pregovaralo se sa Vladom Srbije oko mesta, organizacije i obezbeđenja događaja, masovni mediji su konstatno obaveštavali javnost o svakom detalju, često vrlo senzacionalistički i neobjektivno, što je imalo kontraefekat u javnosti i kao rezultat toga imamo da je LGBT zajednica dobila uslovnu slobodu organizacije parade.

Uslovna sloboda, jer je i dalje potrebno jako policijsko obezbeđenje za održavanje bezbednosti, pa iako zajednica slobodno šeta gradom tokom parade, bez zakonskih prepreka, još uvek je pitanje sa kojom dozom straha bi parada mogla da se održi bez prisustva policije. Od 2014. godine Beograd Prajd se održava redovno svake godine, iako uz veliku policijsku zaštitu.

S druge strane je Ponos Srbije, koji se održava u organizaciji udruženja Egal, GLIC-a i Loud&Queer. Svake godine se ulaže veliki trud da se parada održi uz što manje prisustvo policije, međutim to rezultira jako malom posećenošću manifestacije.

Većina ispitanika/ca smatra da je parada ponosa neophodna i da se treba nastaviti održavati u Srbiji, dok nešto manji deo smatra da ona uopšte nije potrebna.

Grafikon 20: Da li mislite da u Srbiji treba da se održava parada ponosa i/ili slični skupovi/protesti?

392 osobe smatraju da treba da se održava parada ponosa i/ili slični skupovi/protesti, što je 70,38%. 111 osoba (19,93%) nisu sigurne da li treba da se održava parada, dok je najmanji procenat onih koji/e misle da ne treba da se održava parada, tj. 54 osobe (9,69%).

S druge strane, znatno je manji broj onih koji/e su, zapravo, učestvovali/e u paradi ponosa i/ili sličnim skupovima, što može biti rezultat straha od otkrivanja LGBT identiteta i/ili straha od neadekvatne zaštite učesnika/ca parade.

Grafikon 21: Da li učestvujete u Paradi ponosa i/ili sličnim skupovima/protestima?

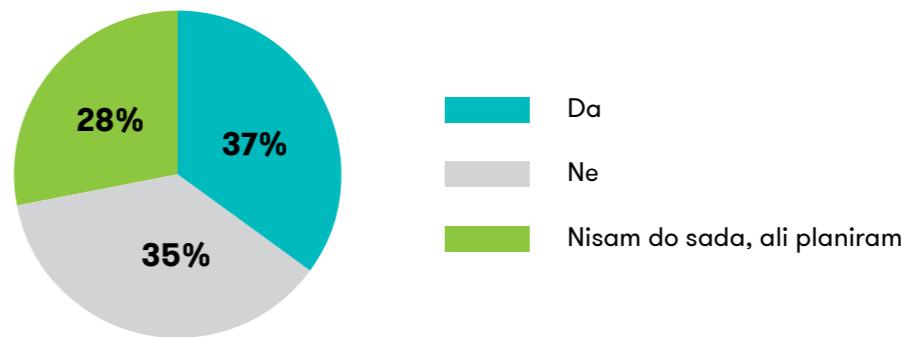
Dosad je u paradi ponosa učestvovalo 29,6% ispitanika/ca, nikada nije učestvovalo 35%, ali ono što je ohrabrujući podatak je da 16,5% osoba iz uzorka planira ubuduće da učestvuje u paradi ponosa, dok je 18,9% osoba učestvovao u barem nekom vidu skupa ili protesta za LGBT prava.

4.4. Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

Postojeće zakonodavstvo u Republici Srbiji ne prepoznaje niti na bilo koji način štiti istopolne zajednice. U tom smislu, osobe koje su u dugotrajnoj i stabilnoj emotivnoj vezi s osobama istog pola ne mogu uživati jednaka prava kao i heteroseksualni parovi: tako, ilustracije radi, osobe iz istopolnih zajednica ne mogu naslediti penziju u slučaju smrti partnera/ke, ne postoje pravni mehanizmi koji bi osigurali pravilnu raspodelu zajednički stećene imovine u slučaju prekida odnosa ili nasleđe imovine u slučaju smrti partnera/ke, istopolni parovi ne mogu uživati poreske olakšice koje uživaju vjenčani heteroseksualni parovi, i sl.

Imajući u vidu postojeći pravni i institucionalni okvir, koji ne prepoznaje istopolne zajednice i onemoćava formaliziranje ovakvog odnosa, kao i društveni kontekst u kome su LGBT osobe svoje istopolne emotivne veze uglavnom prinudene skrivati ili otkrivati tek najužem krugu ljudi – kako bi izbegle potencijalnu osudu, isključivanje ili, u krajnjoj instanci, nasilje – nastojale smo ispitati u kojoj meri LGBT osobe ulaze u zajednički život, kao i kakvi su njihovi stavovi po pitanju zakonskog uređivanja oblasti istopolnih partnerstava i mogućeg stupanja u ovu vrstu formaliziranog partnerstva.

Od ukupnog broja ispitanika/ca, njih 53,9% tj. 300 osoba su u trajnoj stabilnoj emotivnoj vezi, od čega skoro polovina živi sa svojim/om partnerom/kom. 46,1% tj. 227 osoba nisu u trajnoj stabilnoj vezi.

Grafikon 22: Da li živate sa svojim/om partnerom/kom?

Od ukupnog broja ispitanika/ca, njih 145 živi sa svojim/om partnerom/kom, dok 135 trenutno ne žive zajedno, ali planiraju da počnu. Njih 111 ne živi i ne planira da počne živeti zajedno.

Na pitanje da li bi zaključili/e životno partnerstvo u Srbiji ukoliko bi to bilo moguće, njih 377 je odgovorilo potvrđno, što čini 67,7% ukupnog uzorka, a to je dosta više od polovine – to svedoči činjenici da je potrebno da se što pre pravno prepozna istopolna partnerstva. Samo 44 osobe su rekле da ne bi hteli sklopiti nikakav vid partnerstva.

68% Da 8% Ne 24% Nisam siguran/na

Grafikon 23: Da li biste zaključili/e životno partnerstvo ukoliko bi to bilo moguće u Srbiji?

Većina ispitanika/ca nikada nije ni pokušala dobiti potvrdu o slobodnom bračnom statusu radi sklapanja istopolnog partnerstva/braka u inostranstvu – njih 529 nije nikada pokušalo dobiti potvrdu o slobodnom bračnom statusu, što je 95% uzorka. 21 osoba je uspešno izvadila pomenutu potvrdu, dok je 7 osoba pokušalo izvaditi ovu potvrdu i imali/e su problema prilikom toga. Ispitanici/e kažu da su se sa problemima susretali/e u matičnim uredima opština – Opština Palilula, Opština Vračar, Opština Stari Grad. Postoje i slučajevi kada kako kažu osobe iz uzorka nisu mogli/e da navedu ime svog/svoje partnera/ke, već su morali navesti ime osobe suprotnog pola kako bi im se izdala potvrda o slobodnom bračnom statusu.

Grafikon 24: Da li ste nekada pokušali/e dobiti potvrdu o slobodnom bračnom statusu radi sklapanja istopolnog partnerstva/braka u inostranstvu?

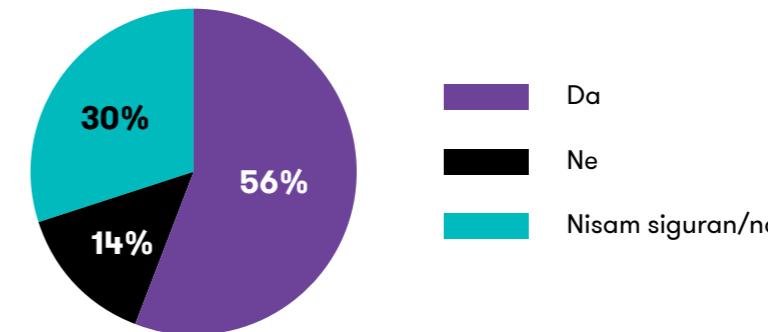
S druge strane, na pitanje o upućenosti u sadržaj Predloga Zakona o registrovanim istopolnim zajednicama, 178 osoba je odgovorilo da su upućene u sadržaj modela ovog zakona, dok većina nije upućena ili nije baš sasvim sigurna koliko zna o njemu.

Grafikon 25: Da li ste upoznati/te sa sadržajem Predloga Zakona o registrovanim istopolnim zajednicama, i koja prava i obaveze ovaj zakon garantuje istopolnim partnerima/kama?

4.4.1. LGBT osobe i roditeljstvo

Naredni set pitanja je bio vezan za istopolne odnose i roditeljstvo, ili želju za roditeljstvom.

Grafikon 26: Da postoje mera koje obezbeđuju pravo na usvajanje deteta u istopolnom partnerstvu, da li biste ih iskoristili/e?

Budući da je samo 14% ispitanika/ca izričito odgovorilo negativno na pitanje, procenat osoba koje žele uživati pravo na usvajanje deteta u istopolnom partnerstvu je relativno visok, tj. 314 osoba ili 56,4% uzorka je odgovorilo da bi iskoristili/e ovo pravo, a 165 osoba ili 29,6% uzorka je odgovorilo da nisu sasvim sigurni/e da li bi iskoristili/e ovo pravo. Država je dužna pružiti svim svojim državljanima/kama isti i ravnopravan tretman, te je stoga potrebno, pored usvajanja Zakona o istopolnim partnerstvima i obezbeđivanja prava svima da stupe u zakonski regulisano partnerstvo, potrebno omogućiti svima i uživanje prava na usvajanje deteta u istopolnom partnerstvu.

4.4.2. Biomedicinski potpomognutoj oplodnja

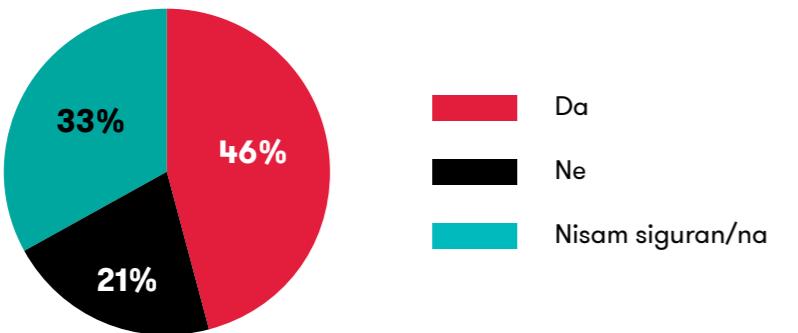
Prema članu 25, stav 1 i 2, Zakona o biomedicinski potpomognutoj oplodnji (skraćeno BMPO), očigledno je da su istopolni parovi potpuno isključeni iz ovog Zakona, te da im se ne obezbeđuju nikakva prava po pitanju BMPO.

Ovaj član glasi: „Pravo na postupak BMPO imaju punoletna i poslovno sposobna žena i muškarac kojima je potrebna pomoć postupcima BMPO u lečenju neplodnosti, a koji vode zajednički život u skladu

sa zakonom kojim se uređuju porodični odnosi - supružnici, odnosno vanbračni partneri i koji su sposobni da vrše roditeljsku dužnost i u takvom su psihosocijalnom stanju na osnovu koga se opravdano može očekivati da će biti sposobni da obavljaju roditeljske dužnosti, u skladu sa zakonom, u interesu deteta.

Izuzetno, pravo na postupke BMPO ima i punoletna i poslovno sposobna žena koja živi sama i koja je sposobna da vrši roditeljsku dužnost i u takvom je psihosocijalnom stanju na osnovu koga se opravdano može očekivati da će biti sposobna da obavlja roditeljske dužnosti, u skladu sa zakonom, u interesu deteta.¹⁵

Država nije učinila ništa da razmotri bilo kakve mere koje bi uzimale u obzir teškoće sa kojima se suočavaju istopolni parovi tokom života. Istopolni parovi nisu uključeni u pitanja koja se tiču planiranja porodice, uključujući i biomedicinski potpomognutu oplodnju. Prema sadašnjem zakonu, LGBT osoba nije dozvoljeno da usvajaju decu ili da se podvrgavaju biomedicinski potpomognutu oplodnju, što ih dovodi u nejednak položaj sa drugim građanima/kama Republike Srbije.

Grafikon 27: Da postoje mere koje obezbeđuju biomedicinski potpomognutu oplodnju, da li biste ih iskoristili/le?

LGBT zajednica, s druge strane, pokazuje veliku želju da se uvede mera koja će regulisati BMPO i njihovo pravo na istu. 46,4% ispitanika/ca je reklo da bi iskoristilo ovu meru, 32,7% su rekli/e da nisu sigurni/e, dok je nešto malo više od 20% ispitanika/ca reklo da ne bi iskoristili/e ovu meru čak ni da postoji u Srbiji.

15 Zakon o biomedicinski potpomognutoj oplodnji, Sl. glasnik RS, br. 40/2017 i 113/2017 - dr. zakon

4.5. Rad i zapošljavanje

Prema članu 16. Zakona o zabrani diskriminacije „zabranjena je diskriminacija u oblasti rada, odnosno narušavanje jednakih mogućnosti za zasnivanje radnog odnosa ili uživanje pod jednakim uslovima svih prava u oblasti rada, kao što su pravo na rad, na sloboden izbor zaposlenja, na napredovanje u službi, na stručno usavršavanje i profesionalnu rehabilitaciju, na jednaku naknadu za rad jednake vrednosti, na pravične i zadovoljavajuće uslove rada, na odmor, na obrazovanje i stupanje u sindikat, kao i na zaštitu od nezaposlenosti“¹⁶.

Prema članu 18. Zakona o radu „zabranjena je neposredna i posredna diskriminacija lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, boju kože, starost, trudnoću, zdravstveno stanje, odnosno invalidnost, nacionalnu pripadnost, veroispovest, bračni status, porodične obaveze, seksualno opredeljenje, političko ili drugo uverenje, socijalno poreklo, imovinsko stanje, članstvo u političkim organizacijama, sindikatima ili neko drugo lično svojstvo“¹⁷.

Uprkos tome, LGBT osobe su neretko izložene diskriminaciji u oblasti rada i zapošljavanja, o čemu svedoče i rezultati regionalnog istraživanja Nacionalnog demokratskog instituta iz 2015. godine¹⁸ - 24% ispitanih LGBT osoba navelo je da je doživelo neki vid diskriminacije prilikom zapošljavanja ili na radnom mestu. Ovi rezultati, između ostalog, pokazuju da Republika Srbija ima potrebne zakone da bi se sprečila diskriminacija na radnom mestu ili pri zapošljavanju, ali da se oni ne sprovode, ili se ne sprovode adekvatno.

Imajući u vidu da se nepovoljan društveni položaj i stigmatizacija LGBT osoba mogu negativno odražiti i na same ekonomski aspekte života, prevashodno zaposlenje, rad i karijerno napredovanje, u okviru istraživanja smo posebnu pažnju posvetile ovoj dimenziji svakodnevnog života LGBT osoba.

Uzorak čini 278 osoba zaposlenih na puno radno vreme (49,9%), 19 osoba zaposlenih na pola ranog vremena (3,4%), 84 osobe koje rade freelance ili honorarno (15,1%), 43 nezaposlene osobe (7,7%), 104 osobe koje još uvek studiraju (18,7%), 17 osoba koje još uvek idu u srednju školu (3,1%), 1 osoba koja je penzionisana (0,2%) i 11 osoba koje su se svrstale u neku drugu kategoriju (1,97%) – za više informacija pogledati Grafikon 6: Ekonomski strukturi ispitanika/ca.

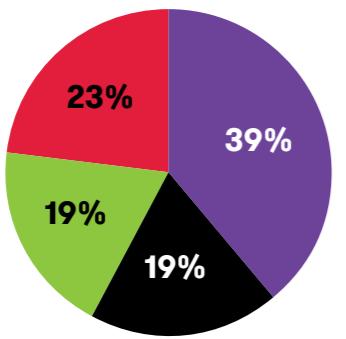
Iako se možda na prvi pogled čini da nije tako veliki broj nezaposlenih osoba, kada uzmemo u razmatranje samo broj osoba koje su zaposlene ili traže posao, onda je taj postotak nešto veći, tj. ako izuzmemos osobe koje studiraju, idu u školu i/ili su u penziji, onda naš uzorak čine 424 osobe, od čega je

16 Zakon o zabrani diskriminacije, Sl. glasnik RS, br. 22/2009

17 Zakon o radu, Sl. glasnik RS, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - odluka US i 113/2017

18 Pogledati više na: https://www.ndi.org/LGBTI_Balkans_poll

oko 11% nezaposlenih, skoro 20% su osobe koje rade honorarno i 4,5% su osobe koje rade pola radnog vremena. To je ukupno preko 35% osoba koje rade najverovatnije na crno, bez socijalnog, zdravstvenog i penzionog osiguranja. Što je daleko veća stopa u odnosu na generalnu populaciju Srbije.

- Da
- Ne, jer drugima nije poznat moj LGBT identitet
- Ne, iako je drugima poznat moj LGBT identitet
- Nisam siguran/na

Grafikon 28: Da li smatrate da vam seksualna orijentacija i/ili rodni identitet otežavaju zapošljavanje?

43 osobe smatraju da im njihov LGBT identitet ne otežava zapošljavanje, iako su drugi (npr poslodavac/teljka) upućeni u njihov identitet. Ipak, najveći broj ispitanika/ca, i to njih 89 ili 39%, je odgovorilo da nemaju problema upravo jer njihov identitet nije poznat, što samo ukazuje na strah LGBT zajednice da se autuje na radnom mestu. 44 osobe, tj. 19,2% uzorka smatra da im je otežan proces pronađaska posla i zaposlenja jer su LGBT osobe. Poredivši ovaj podatak sa podatkom do kojeg je došao NDI u svom istraživanju iz 2015. godine, možemo videti da je taj procenat nešto manji, tada je 24% osoba smatralo da imaju poteškoća pri zapošljavanju jer su LGBT osobe.

Grafikon 29: Da li smatrate da imate probleme na radnom mestu zbog vaše seksualne orijentacije i/ili rodнog identiteta?

Na ovo pitanje su odgovori nešto drugačiji nego u prethodnom. Najveći broj osoba iz uzorka, i to njih 163, tj. 42,6%, smatra da nemaju nikakve probleme na radnom mestu, iako su njihove kolege/ice upoznate sa njihovim LGBT identitetom. Ovo može ukazivati na to da LGBT osobe često imaju predrasudu i strah da neće biti prihvaćene u svom poslovnom okruženju, no situacija je očigledno drugačija kada provedete određeno vreme na jednom radnom mestu i steknete poverenje i naklonost kolega/ica pa im se tek onda autujete. S druge strane, visok je i procenat osoba koje nisu otkrile svoj LGBT identitet na poslu, i to njih 142, tj. 37,1%. 31 osoba (8,1%) smatra da imaju probleme na poslu upravo zbog svoje seksualne orijentacije i/ili rodнog identiteta, dok 47 osoba (12,3%) nije sigurno.

Zanimljivo je pomenuti da se kroz istraživanje pokazalo da četvrtina uzorka (140 osoba – 25,1%) uopšte nije upoznata sa postojanjem mera zaštite od diskriminacije na radu, dok skoro 30% ispitanika/ca (164 osobe – 29,3%) nije upoznato sa time da postoje mere zaštite od diskriminacije pri zapošljavanju.

4.6. Obrazovanje

Prema članu 110. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja: „U ustanovi su zabranjene diskriminacija i diskriminatorsko postupanje, kojim se na neposredan ili posredan, otvoren ili prikriven način, neopravданo pravi razlika ili nejednako postupa, odnosno vrši propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lice ili grupe lica, kao i na članove njihovih porodica ili njima bliska lica na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, statusu migranta, odnosno raseljenog lica, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubedjenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, socijalnom i kulturnom poreklu, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, smetnji u razvoju i invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno prepostavljenim ličnim svojstvima, kao i po drugim osnovima utvrđenim zakonom kojim se propisuje zabrana diskriminacije“¹⁹.

Dakle, u ovom zakonu se eksplicitno navode i pol i rodni identitet i seksualna orijentacija kao osnovi zabrane diskriminacije u sistemu obrazovanja i vaspitanja.

Što se tiče obrazovne strukture uzorka, nešto manje od polovine (41,83%) ispitanika/ca ima završen neki stepen visokog obrazovanja, pretežno osnovne studije (trogodišnje ili četverogodišnje fakultetsko obrazovanje); a to je ujedno i najveći ideo u uzorku. Sledeća najveća kategorija je ideo ispitanika/ca koji/e su završili/e srednju školu, a to je 27,3%. Ono što je interesantno da se primeti je da nijedna oso-

ba u uzorku nije bez ikakve završene škole ili sa nedovršenom osnovnom školom. Za detaljniji pregled pogledati Grafikon 5: Obrazovna struktura ispitanika/ca.

Što se tiče upoznatosti s tim da postoje mere zaštite od diskriminacije u obrazovnom sistemu, čak 197 osoba (35,4%) nije svesno da postoje bilo kakve mere zaštite, dok je 360 osoba upoznato s tim da postoje makar neke mere zaštite od diskriminacije.

S druge strane, 346 osoba je upoznato s tim da postoje mere prevencije i zaštite od vršnjačkog nasilja baziranog na seksualnoj orijentaciji i/ili rodnog identitetitu, dok čak 211 osoba (37,9%) nisu upoznate s tim da postoje bilo kakve mere prevencije i zaštite od vršnjačkog nasilja.

4.7. Zdravstvena zaštita

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti „svaki građanin ima pravo da zdravstvenu zaštitu ostvaruje uz poštovanje najvišeg mogućeg standarda ljudskih prava i vrednosti, odnosno ima pravo na fizički i psihički integritet i na bezbednost njegove ličnosti, kao i na uvažavanje njegovih moralnih, kulturnih, religijskih i filozofskih ubedjenja“²⁰. „Načelo pravičnosti zdravstvene zaštite ostvaruje se zabranom diskriminacije prilikom pružanja zdravstvene zaštite po osnovu rase, pola, starosti, nacionalne pripadnosti, socijalnog porekla, veroispovesti, političkog ili drugog ubedjenja, imovnog stanja, kulture, jezika, vrste bolesti, psihičkog ili telesnog invaliditeta“, dok se „načelo sveobuhvatnosti zdravstvene zaštite ostvaruje se uključivanjem svih građana Republike u sistem zdravstvene zaštite“.

Upitnik za dobrovoljne davaoce krvi koji je diskriminisao LGBT osobe promenjen je, zvanično, 01. januara 2007. godine. Institut za transfuziju krvi Srbije, a na inicijativu Labrisa, napravio je novi upitnik koji, za razliku od stare verzije, akcenat ne stavlja na rizične grupe, već na rizično ponašanje. Tim povodom, Labris je 17. novembra 2006. godine organizovao akciju dobrovoljnog davanja krvi na Trgu republike u Beogradu, u autobusu namenjenom ovom humanom činu.²¹

Iako je do ovih promena došlo još pre 11 godina, i danas 2018. godine LGBT osobe su diskriminisane prilikom dobrovoljnog davanja krvi pa je tako čak 35 osoba odgovorilo da su bili/e diskriminisani/e kao dobrovoljni/na davalac/teljka krvi na osnovu njihove prepostavljene ili stvarne seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta.

²⁰ Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Sl. glasnik RS, br. 107/2005, 72/2009 - dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 - dr. zakon, 93/2014, 96/2015, 106/2015 i 113/2017 - dr. zakon

²¹ Više na: <http://arhiv2012.labris.org.rs/labris/aktivnosti/saopstenja/1604-promena-diskriminatornog-upitnika-za-davaoce-krvi.html>

Grafikon 30: Da li ste nekada bili/le odbijeni/ne kao dobrovoljni/na davalac/teljka krvi na osnovu vaše prepostavljene ili stvarne seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta?

Na pitanje u kojoj instituciji se to dogodilo, odgovori su bili različiti pa su radi lakše preglednosti navedeni tabelarno. U tabeli su prikazani neki od najčešćih odgovora. Dosta ovih odgovora se ponavlja.

Tabela 1: Gde ste bili/e odbijeni/ne kao dobrovoljni/na davalac/teljka krvi?

Klinički centar Novi Sad
Prilikom dobrovoljnog davanja krvi u srednjoj školi
Zavod za transfuziju krvi Srbije
Akcija davanja krvi na fakultetu
Klinički centar Niš
Zavod za transfuziju krvi Novi Sad
Dobrovoljni davaoci krvi
Crveni Krst u Kikindi
Zavod za transfuziju u Beogradu
Vojnomedicinska akademija
Klinički centar Vojvodine
Zavod za transfuziju krvi Vojvodine
Dom zdravlja Sremska Mitrovica
Institut za transfuziju krvi - akcija davanja krvi u Beogradu
Institut za transfuziju krvi Beograd
Transfuziološki autobus
Dom zdravlja Užice

Još jedan vid diskriminacije koji se neretko javlja prilikom pružanja zdravstvenih usluga i servisa LGBT osoba jeste i diskriminacija prilikom ginekološkog ili urološkog pregleda. Tako je čak 48 osoba odgovorilo da su bile žrtve diskriminacije prilikom ginekološkog ili urološkog pregleda, na osnovu njihove prepostavljene ili stvarne seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta.

Grafikon 31: Da li ste ikad doživeli/le diskriminaciju prilikom ginekološkog/urološkog pregleda?

4.8. Transrodne osobe

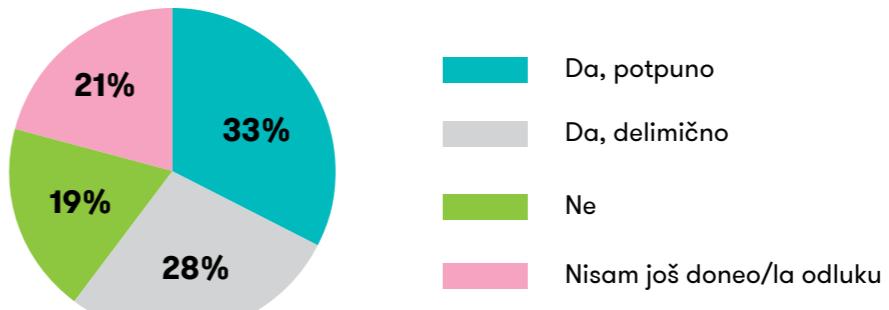
Transrodnost se može definisati kao „rodna prezentacija osobe koja nije u skladu sa polno uvetovanim tradicionalnim rodnim ulogama“ i u tom smislu predstavlja „okvirni pojam koji obuhvata sve one osobe koje se osećaju ili biraju da predstave sebe drugačije od rodnih uloga koje im tradicionalno pripadaju, bilo oblačenjem, ponašanjem, govorom, držanjem ili prilagođavanjem svog tela“.

Transrodne osobe u Srbiji se nalaze u izrazito nepovoljnom položaju: ove osobe su često izložene transfobiji, diskriminaciji i nasilju (kao što su pokazale i ranije sekcije ovog izveštaja), dok transrodni identitet – naročito kada se osobe nalaze u procesu tranzicije – neretko otežava zaposlenje, odnosno mogućnost jednakog participiranja na tržištu rada, što transrodne osobe često gura na same rubove egzistencije. Pored toga, transrodne osobe trpe institucionalnu diskriminaciju i susreću se s brojnim pravnim i institucionalnim ograničenjima koja im otežavaju svakodnevni život ili onemogućavaju život u sopstvenom identitetu. U tom smislu, transrodne osobe u Srbiji se konstantno suočavaju sa pravnim vakuumom koji postoji u oblasti regulacije pravne promene pola. Tako, primerice, transrodne osobe mogu promeniti oznaku pola u ličnim dokumentima i jedinstveni matični broj tek po okončanju medicinske prilagodbe pola. Uzimajući u obzir da su procedure prilagodbe pola dugotrajne i postepene jer osobe prije hirurške intervencije prolaze hormonalnu terapiju tokom koje telo poprima karakteristike drugog pola, u određenim fazama ovog procesa dolazi do neslaganja između izgleda osobe i oznake pola u dokumentima. Ovakva praksa ih izlaže diskriminaciji, potencijalnom nasilju i neugodnostima, što

ih prisiljava da iznova objašnjavaju svoj rodni identitet, otkrivaju privatne podatke i nose medicinsku dokumentaciju sa sobom u svim trenucima svog života, npr. školovanje i polaganje ispita, plaćanje karticom u samoposlugama, odlazak u medicinsku instituciju, prelazak granice, identifikovanje službenoj osobi u nekoj državnoj instituciji i/ili traženje posla.

Izmenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju članom 45 propisano da se za „promenu pola iz medicinskih indikacija“ iz sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja obezbeđuje najmanje 65% od cene zdravstvene usluge, dok preostalih 35% finansira sam pacijent. Pitanje troškova doživotnog hormonalnog tretmana nije zakonski regulisano, a čest problem za trans osobe predstavljaju nestasice hormona na tržištu, kao i pojava falsifikovanih preparata.

Istraživanje je uključivalo poseban set pitanja za transrodne i rodno varijantne osobe. Sudeći prema dobijenim odgovorima, uzorak je činilo 43 trans* osobe, u različitim fazama tranzicije, kao i sa različitim pogledima na istu.

Grafikon 32: Da li planirate medicinski prilagoditi pol?

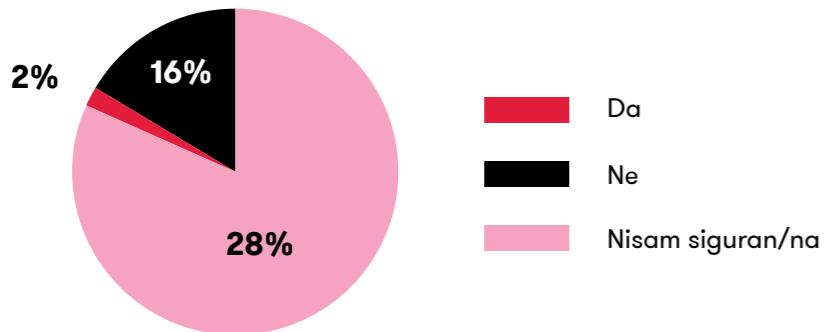

Grafikon 33: Da li ste trenutno u procesu tranzicije?

56% Ne**44% Da**

Grafikon 34: Da li ste dosad imali/le problema zbog razlike između vašeg rodnog izražavanja i oznake pola u vašim ličnim dokumentima?

Probleme zbog razlike između rodnog izražavanja i oznake pola u ličnim dokumentima imalo je 19 transrodnih ispitanika/ca. Navedeni problemi su pretežno birokratske prirode i dešavaju se u interakciji sa službenim licima (policija, granična policija) koja traže dodatna pojašnjenja u vezi s oznakom pola, izlažući time transrodne osobe neprijatnostima i ponovnom deljenju intimnih podataka.

Grafikon 35: Da li biste promenili/e oznaku pola u ličnim dokumentima pre završetka procesa tranzicije ukoliko bi to bilo moguće u Srbiji?

Stoga ne čudi da bi 35 od 43 ispitanika/ce, što je 81,4% uzorka, zamenilo oznaku pola u ličnim dokumentima i pre završetka tranzicije ukoliko bi takva mogućnost formalno postojala – takva promena bi smanjila izloženost potencijalno diskriminatornom i/ili nasilničkom ponašanju, kao i lišila transrodne osobe potrebe za permanentnim dokazivanjem i obrazlaganjem rodnog identiteta.

Sve ovo ukazuje da je problemima transrodnih osoba potrebno prići sa više pažnje i značajnije se posvetiti izazovima s kojim se ove osobe suočavaju svakodnevno i konstantno.

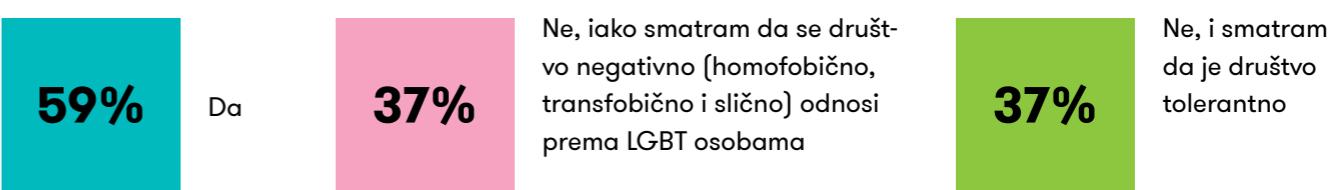
4.9. Psihološka dobrobit LGBT osoba

Problemi sa kojima se LGBT osobe u Srbiji svakodnevno susreću, osjećaj nesigurnosti i/ili neprihvjetačnosti i neslobode za ispoljavanjem svoga identiteta, mogu se negativno odraziti na psihološko blagostanje ovih osoba. Iako istraživanja u ovoj oblasti u Srbiji nisu sprovedena ili nisu dostupna, literatura i istraživanja rađena u drugim zemljama su identificirala brojne dugoročne psihološke efekte homofobije, bifobije i transfobije na LGBT osobe.

Ovi efekti uključuju sklonost „zaključavanja“ u bezbedni ambijent i samoizolaciju²², internalizovanje homo/bi/transfobije koja, potom, postaje ishodište samopercepcije, odnosno samorazumevanja, i budućih društvenih interakcija, ali i teže psihološke posledice – npr. različita anksiozna i depresivna stanja ili epizode, poremećaji hranjenja, suicidalne misli i sklonosti, i slično. Drugim rečima, efekti koje neprihvatanje, odbacivanje ili nasilne pretnje imaju na LGBT osobe kreću se od blažih oblika narušavanja psihološke dobrobiti i uobičajenog življenja pa sve do različitih oblika ozbiljnog narušavanja psihološkog zdravlja i onesposobljavanja za svakodnevne aktivnosti.

Imajući u vidu potencijalne rizike za psihološku dobrobit koju sa sobom nosi netolerantno i homo/bi/transfobno okruženje, nastojale smo ispitati da li ispitanici/e osećaju psihološke posledice društvenog odnosa prema LGBT osobama, kako se one manifestuju i, na koncu, kako se ispitanе osobe nose sa njima i da li traže stručnu pomoć ili podršku.

Zabrinjavajući je podatak da je preko polovine osoba iz uzroka imalo psihičke poteškoće i/ili krize zbog toga što su LGBT osobe. Naime, 330 osoba je reklo da su imale psihičke poteškoće jer su LGBT osobe, što čini 59,2% ukupnog broja ispitanika/ca. Samo 23 osobe smatraju da nemaju nikakvih poteškoća i da je društvo u kojem živimo tolerantno.

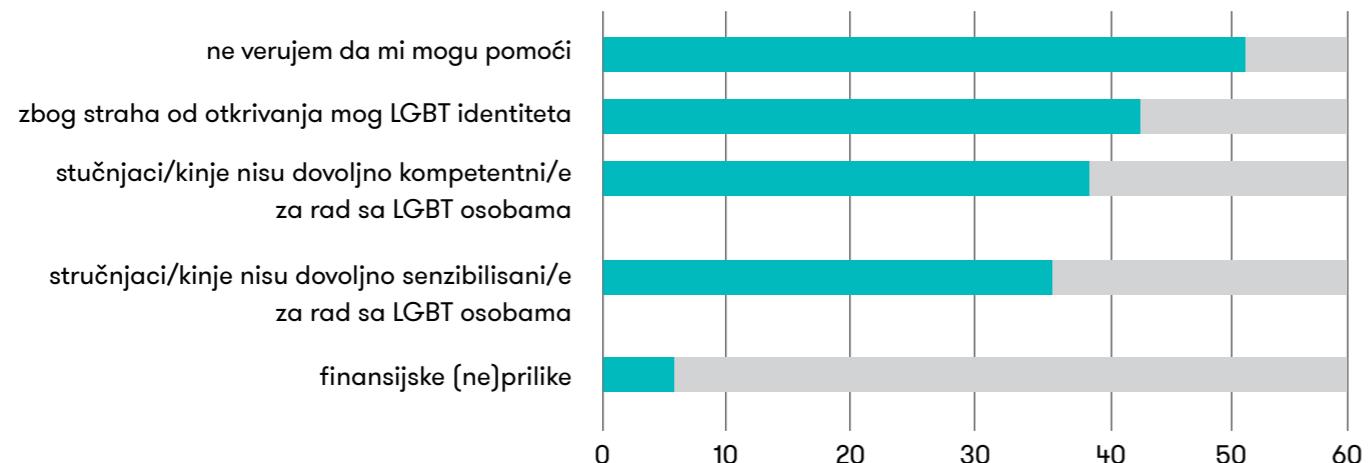
Grafikon 36: Smurate li da ste nekada imali psihičke poteškoće/krize zbog društvenog odnosa prema LGBT osobama?

²² Tj. stupanje u interakcije s uskim krugom ljudi, kretanje i bivanje isključivo u poznatim prostorima koje osoba prepozna kao bezbedne, izbegavanje društvenih i kulturnih događaja, aktivnosti i sl.

Grafikon 37: Da li ste ikad potražili stručnu psihološku/psihijatrijsku/terapeutsku pomoć?

Neznatna je razlika u broju osoba koje su potražile pomoć psihologa ili drugog stručnog lica, tako da je 271 osoba potražila pomoć, dok 286 nije nikada potražilo stručnu pomoć. S druge strane 64,3% osoba je stručnu pomoć zatražilo u privatnoj praksi, a samo 35,7% u državnoj. Razlozi za ovo mogu biti brojni, kao i razlozi zašto neke osobe uopšte nisu potražile stručnu pomoć u želji za boljim mentalnim zdravljem. Ispod su prikazani razlozi zbog kojih LGBT osobe, uglavnom, ne traže stručnu pomoć.

Grafikon 38: Zbog čega niste potražili/e stručnu pomoć?

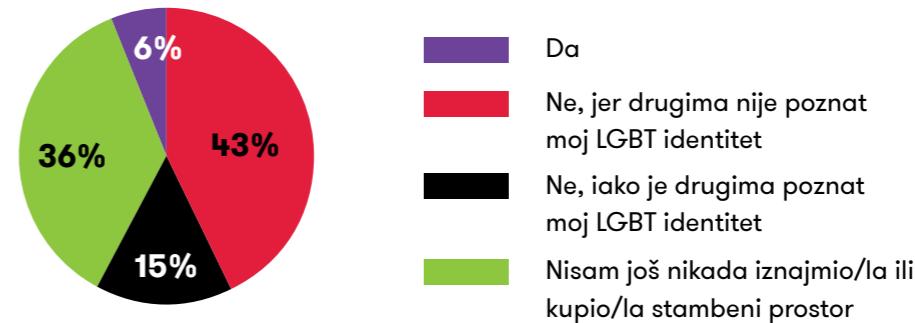
4.10. Stanovanje

Kao što je pomenuto u prethodnim delovima studije, od ukupnog broja ispitanika/ca, njih 53,9% tj. 300 osoba su u trajnoj stabilnoj emotivnoj vezi, od čega skoro polovina živi sa svojim/om partnerom/kom. Naime, od ukupnog ukupnog, njih 145 živi sa svojim/om parnetom/kom, dok 135 trenutno ne žive zajedno, ali planiraju da počnu. Njih 111 ne živi i ne planira da počnu živeti zajedno.

Sledeće što nas je zanimalo i što smatramo bitnim za svakodnevni život LGBT zajednice i uživanje potpune slobode jeste set pitanja vezan za ostvarivanje prava na stanovanje i posedovanje prostora za stanovanje – bilo kroz iznajmljivanje ili kupovinu stambene jedinice.

Iz odgovora na pitanja smo došle do podatka da 202 osobe nikada nisu iznajmljivale ili kupovale stambeni prostor, što, uglavnom, može značiti da žive sa roditeljima, da imaju svoj stan, da su nasledili/e neku imovinu, i slično. Dakle, 355 osoba je dosad bilo barem jedanput u situaciji da kupuju ili iznajmljuju stambeni prostor.

Na pitanje da li su bili/e diskriminisani/e ili doživeli/e bilo koju vrstu nasilja prilikom iznajmljivanja/kupovine stambenog prostora, veliki deo ispitanika/ca su odgovorili/e da nisu imali/e problema, ali da smatraju da je to zbog toga što drugima nije bio poznat njihov LGBT identitet.

Grafikon 39: Da li ste bili/le diskriminisani/ne ili doživeli/le bilo koju vrstu nasilja prilikom iznajmljivanja/kupovine stambenog prostora?

Važno je primetiti da je jako veliki broj osoba (241 osoba, tj. 43,3%) koje se plaše obznaniti svoj LGBT identitet, u želji da izbegnu moguće poteškoće prilikom kupovine ili iznajmljivanja stambenog prostora, kao i da su 33 osobe doživele diskriminaciju i/ili neki vid nasilja prilikom iznajmljivanja/kupovine upravo jer su LGBT osobe.

Grafikon 40: Da li ste doživeli/e bilo kakvu vrstu diskriminacije/nasilja od strane komšija?

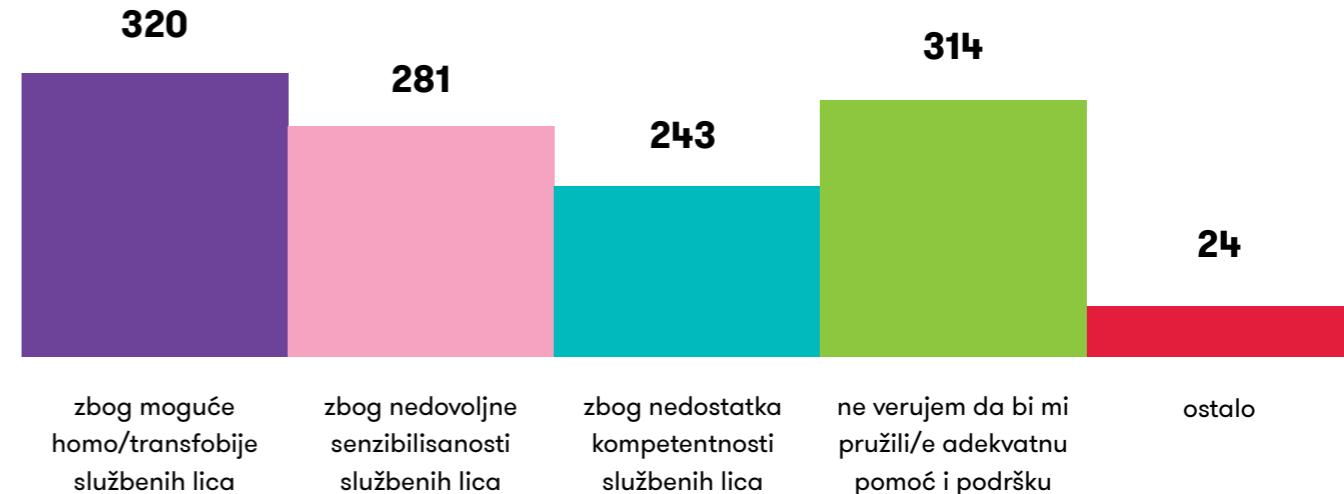
Na pitanje da li su doživeli/e bilo kakvu vrstu diskriminacije/nasilja od strane komšija, najveći deo ispitanika/ca su odgovorili/e da nisu imali/e problemajer komšijama nije bio poznat njihov LGBT identitet. Od 355 osoba, koliko ih je kupovalo ili iznajmljivalo stambeni prostor, njih 299 nije komšijama obznanilo svoj LGBT identitet, 33 osobe jesu, ali nisu imale nikakvih problema, dok su 23 osobe upoznale komšije sa tim da su LGBT osobe i doživele su neki vid diskriminacije/nasilja.

4.11. Institucije

Kako je naglašeno nekoliko puta ranije u tekstu, odnos državnih institucija prema problemima sa kojima se suočava LGBT zajednica – ili preciznije, prema nasilju i diskriminaciji koje LGBT osobe doživljavaju – uglavnom je ispod zadovoljavajućeg nivoa.

Stoga smo nastojale ispitati da li ispitanici/e imaju poverenja u policiju, pravosuđe i nezavisne državne institucije, te ukoliko ne, koji su glavni uzroci, odnosno razlozi izostanka poverenja. Kako je vidljivo i iz prethodnih sekacija, poverenje ispitanika/ca u službene institucije uglavnom je nisko.

Na pitanje da li imaju poverenja u policiju, čak 476 osoba ili 85,5% osoba je odgovorilo da nemaju, dok je samo 14,5% osoba odgovorilo da imaju.

Grafikon 41: Zbog čega nemate poverenja u policiju?

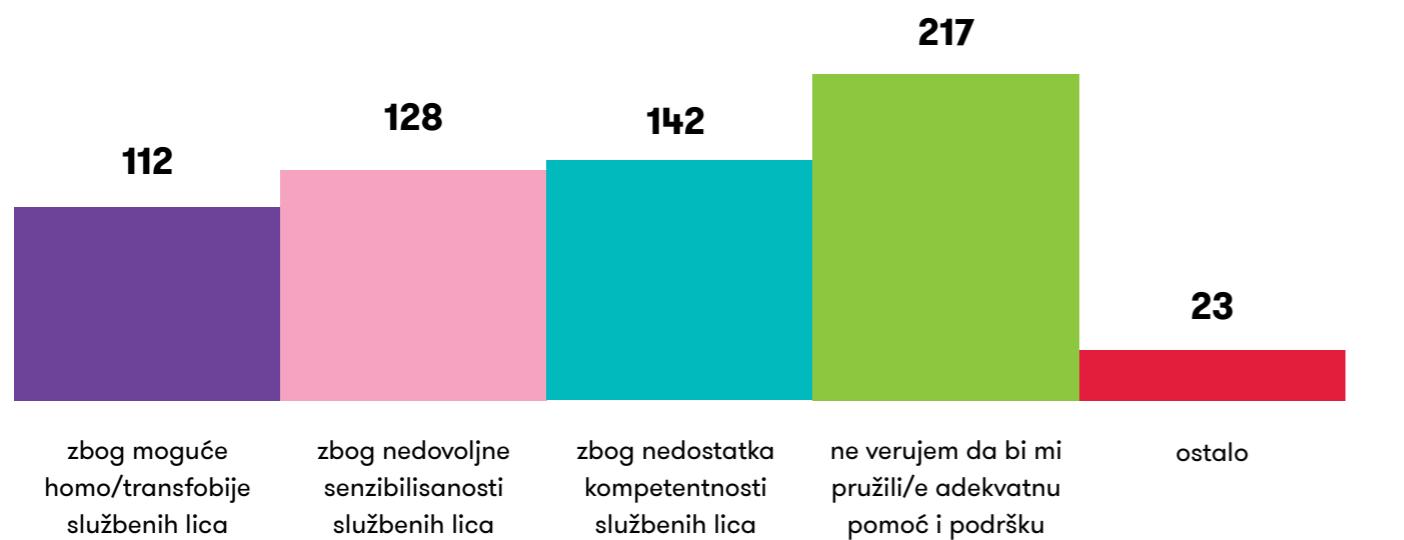
Na pitanje da li imaju poverenja u pravosuđe, čak 484 osobe ili 86,9% osoba je odgovorilo da nemaju, što je još veći procenat nepoverenja nego u policiju, dok je samo 13,1% osoba odgovorilo da imaju poverenja. Razlozi za nepoverenje su manje-više isti. Pod kategorijom ostalo u odgovorima najčešće se navode „loše lično iskustvo“ i „korupcija“ kao dodatni razlozi za nepoverenje u ove institucije.

Grafikon 42: Zbog čega nemate poverenja u pravosuđe?

Na pitanje da li imaju poverenja u nezavisne državne institucije (zaštitnik građana, poverenik za zaštitu ravnopravnosti itd.) odgovori su znatno drugačiji i mnogo veći udeo ispitanika/ca ima poverenja u nezavisne državne institucije. Pa je tako pozitivan odgovor dalo 236 osoba, tj. 42,4%, a negativan 321, tj. 57,6%.

Kao razloge za nepoverenje u ove institucije, ispitanici/e navode uglavnom da ne veruju da bi im ove institucije pružile adekvatnu pomoć, ali i da ne smatraju da su njihovi zaposlenici/e dovoljno kompetentni da se bave problemima sa kojima se suočavaju LGBT osobe ili da zaposlenici/e imaju predrasude prema LGBT zajednici i da ne žele da im otkrivaju svoj LGBT identitet. Pod kategorijom ostalo najčešći odgovori su da su to „stranačke funkcije“, da „ove institucije zapravo i nemaju moć da nešto promene ili reaguju“ ili ranije pomenuta „korupcija“.

Grafikon 43: Zbog čega nemate poverenja u nezavisne državne institucije?

Uzimajući u obzir rezultate ovoga istraživanja, moguće je zaključiti da ispitane LGBT osobe u policiji i pravosuđu ne vide institucije koje im mogu pružiti odgovarajuću zaštitu, dok je nešto bolja situacija sa nezavisnim državnim institucijama. Imajući u vidu veliki udeo ispitanika/ca koji/e su kao razlog nepoverenja u ove institucije naveli/e (moguću) homo/bi/transfobiju službenika/ca, možemo da pretpostavimo da LGBT osobe ove institucije, zapravo, doživljavaju kao deo problema, a ne kao njegovo rešenje.

05. Zaključak

Istraživanje koje smo proveli omogućilo nam je obuhvatan i sistematičan uvid u neke od ključnih aspekata života LGBT osoba u Srbiji, odnosno osnovnih potreba koje imaju i problema sa kojima se svakodnevno suočavaju. U tom smislu, nalazi ovog istraživanja omogućili su nam da popunimo podacima neispunjenoj prostor i tako dobijemo presek stanja.

Nalazi istraživanja nisu ohrabrujući – potvrdili su tvrdnju od koje smo krenule u uvodu ove analize: uprkos vidljivim unapređenjima pravnog okvira u ovom domenu, svakodnevica LGBT zajednice nije se značajnije promenila, i LGBT osobe su i dalje izložene diskriminaciji i nasilju, nivo poverenja u zvanične institucije – policiju, tužilaštvo, nezavisne institucije – među ispitanicima/cama je minimalan, dok takvo stanje puni LGBT osobe, verovatno opravdanim, osjećajem straha i rezultira brojnim psihičkim teškoćama – od onih nešto lakših poput izbegavanja određenih prostora, javnih okupljanja i dogadaja, sve do onih ekstremnijih kao što su izbegavanja izlaska iz kuće, depresije, suicidalnih misli i pokušaja samoubistva.

Transrodne osobe su se pokazale kao naročito ranjiva kategorija, bilo da se radi o diskriminaciji, nasilju ili psihičkim poteškoćama uzrokovanih transfobnom atmosferom, što je, između ostalog, posledica činjenice da se rodni identitet mnogo teže prikriva u odnosu na seksualnu orijentaciju.

Kao opšti zaključak ovog istraživanja nameće se tvrdnja da je svakodnevni život LGBTI osoba pun izazova, problema i ograničenja, ali i da željena ravnopravnost LGBT osoba sa generalnom populacijom još uvek predstavlja poprilično udaljen cilj za čije će dosezanje biti potrebno uložiti dodatne aktivističke i druge napore.

Pojedine aspekte obuhvaćene ili samo dotaknute ovim istraživanjem je potrebno dodatno rasvetliti u predstojećem periodu. U tom smislu, nalazi ovog istraživanja daju dobar i obuhvatan uvid u percepciju LGBT osoba o njihovom svakodnevnom životu i predstavljaju dobru polazišnu tačku za dalje istraživanje, ali katkad sami po sebi nisu dovoljni da daju konačne odgovore na mnogobrojna pitanja otvorena ovom studijom. Međutim, do tada, ovi nam nalazi mogu pomoći u jasnijem definisanju pravaca budućeg delovanja Labrisa, kao i formulisanju okvirnih predloga za unapređenje pojedinih aspekata obuhvaćenih studijom.

06. Opšte preporuke

U skladu sa nalazima istraživanja i konstantnim zagovaračkim naporima Labrisa, donosimo pregled ključnih okvirnih mera koje je potrebno preduzeti, odnosno politika koje je potrebno implementirati, kako bi se unapredio položaj LGBT zajednice u Srbiji:

Coming out

- Potrebno je kontinuirano vršiti obuke i kampanje podizanja svesti za LGBT osobe, porodice i prijatelje/ice LGBT osoba o procesu kaming auta, strategijama i načinima prihvatanja identiteta, nošenja sa potencijalnim odbacivanjem i isključivanjem, i sl. Takođe je potrebno obezbediti adekvatnu stručnu psihološku podršku LGBT osobama u procesu autovanja.

Diskriminacija i nasilje nad LGBT osobama

- Potrebno je stalno raditi na unapređenju i jačanju institucionalnog okvira za adekvatnu implementaciju zakonskih rešenja i mera za prevenciju i sankcionisanje diskriminacije i nasilja nad LGBT osobama, kako bi se umanjila netolerancija, ali i nasilje nad LGBT osobama.
- Potrebno je podsticati LGBT osobe da prijavljuju slučajevе diskriminacije i/ili nasilja nad njima, kao i pružati im materijalnu i pravnu podršku u tom pogledu.

Poverenje u institucije

- Potrebno je kontinuirano raditi na edukaciji i senzibilizaciji državnih službenika/ca za postupanje u slučajevima kršenja ljudskih prava LGBT osoba, kao i obezbediti institucionalne mehanizme monitoringa i evaluacije postupanja u ovim slučajevima, čiji će rezultati biti transparentni i dostupni javnosti.

Psihološka dobrobit LGBT osoba

Uzimajući u obzir značajan udeo ispitanih osoba koje su se susrele sa različitim oblicima psihičkih teškoća i činjenicu da se mali broj njih obratio stručnim licima za psihološku podršku, potrebno je:

- Edukovati LGBT zajednicu o važnosti stručne pomoći u procesu prevazilaženja psihičkih kriza ili trajnih psihičkih stanja;
- Senzibilisati psihološke, psihijatrijske i terapeutske radnike/ce u ovom polju za razumijevanje i rad sa LGBT osobama;
- Obezbediti materijalne i logističke uslove da LGBT osobe imaju nesmetan pristup profesionalnoj podršci u ovom domenu.

Parada ponosa

- Parada ponosa je događaj koji predstavlja jedan od ključnih elemenata u životu i izgradnji svake LGBT zajednice. Stoga je u narednom periodu potrebno da institucije vlasti pružaju bezrezervnu podršku u planiranju, organizaciji i sprovedbi ovog događaja, tako da se garantuje potpuna bezbjednost svih učesnika/ca marša.
- Potrebno je edukovati i informisati LGBT zajednicu, ali i širu javnost, o važnosti parade ponosa i funkciji ovog događaja u borbi za ravnopravnost i slobodu LGBT osoba, kao i raditi na premostovanju jaza i kreiranju jedinstva među LGBT aktivistima/kinjama, organizacijama i grupama, te stremiti ka formiranju zajedničkog Prajda.

Istopolne zajednice

- Kako bi se obezedio jednak pravni i institucionalni tretman istopolnih zajednica/partnerstava, odnosno uživanje istih prava i obaveza koja uživaju i heteroseksualni parovi, ali i osigurala ravnopravnost i izbjegla dalja institucionalna diskriminacija u tom smislu, potrebno je da u predstojećem periodu vlasti u Srbiji usvoje i implementiraju Zakon o istopolnim partnerstvima. Ovim zakonom bi istopolna partnerstva bila prepoznata i zaštićena, odnosno bile bi definisane obaveze i prava koja proističu iz ove vrste zajedničkog života za istopolne partnere/ke.

Biomedicinski potpomognuta oplodnja

- Potrebno je formulirati i usvojiti amandmane na Zakon o biomedicinski potpomognutoj oplodnji kako bi bio inkluzivan i kako ne bi isključivao lezbejke i biseksualne žene, kao potencijalne korisnice prava na postupak BMPO.

Transrodne osobe

- Potrebno je formulisati, usvojiti i sprovesti zakonska rešenja u na nivou cele Srbije kojima bi se, u skladu sa najboljim praksama evropskih zemalja, omogućila promena oznake pola u ličnim dokumentima, kao i jedinstvenog matičnog broja pre potpune medicinske prilagodbe pola, i na taj način reducirati potencijalne diskriminatorne prakse sa kojima se suočavaju transrodne osobe.
- U pravni okvir i zakonodavstvo na prostoru Srbije potrebno je uvesti rodni identitet kao jedan od osnova zaštićenih od diskriminacije i krivičnih dela počinjenih iz mržnje, kako bi se osigurali bolji i efikasniji pravni mehanizmi za borbu protiv transfobije.

07. Dodaci

Dodatak 1 – Upitnik

UPITNIK O POTREBAMA I PROBLEMIMA LGBT OSOBA U SRBIJI

Labris, organizacija za lezbejska ljudska prava, sprovodi istraživanje o potrebama i problemima LGBT osoba u Srbiji. Upitnik koji je pred Vama ima za cilj da identifikuje stvarne potrebe LGBT osoba, kao i konkretnе probleme sa kojima se ova zajednica susreće. Na osnovu dobijenih rezultata, radiće se na zagovaranju konkretnih rešenja pri državnim institucijama (policiја, zdravstvo, obrazovanje, itd.) u korist potreba LGBT osoba.

Molimo Vas da izdvojite 15 minuta svog vremena za ispunjavanje upitnika. Ispunjavanje upitnika je **anonimno i dobrovoljno**, a Vaše sudelovanje nam je iznimno značajno. Podaci prikupljeni upitnikom neće biti stavljani na uvid niti deljeni sa trećim licima.

MOLIMO VAS DA POSTAVLJENA PITANJA PAŽLJIVO PROČITATE PRE ODABIRA ODGOVORA.

SVAKODNEVNI ŽIVOT LGBT OSOBA

Coming out

1. Označite osobe iz vašeg okruženja koje znaju da ste LGBT osoba i podržavaju vas.

Moguće odabratи više odgovora.

- majka/starateljka
- otac/staratelj
- sestra/sestre
- brat/braća
- dete/deca
- šira familija
- prijatelji/ce
- poznanici/ce
- kolege/ice s posla
- poslodavac/kinja

- kolege/ice s fakulteta
- kolege/ice iz škole
- nisam nikome autovan/na
- drugo: _____

- stojanstva osobe i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili 100 uvredljivog okruženja isključivo na osnovu seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta)
- Seksualno uzneniranje (svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja polne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje)

PRAVO NA ŽIVOT, BEZBEDNOST I ZAŠTITU OD NASILJA

Diskriminacija

2. Da li ste doživeli/e diskriminaciju zbog toga što ste LGBT osoba?

- da
- ne (predite na pitanje br. 10)

3. Ako je Vaš odgovor da, po kojem osnovu smatrati da ste diskriminisani?

- po osnovu seksualne orientacije
- po osnovu rodnog identiteta/rodnog izražavanja
- drugo: _____

4. Ako je vaš odgovor da, koji vid diskriminacije ste doživeli/e?

Moguće odabratи više odgovora.

- Uskratilo vam se ili ograničilo neko pravo (npr. pristup nekoj usluzi, ugostiteljskom objektu, instituciji, otpušteni ste ili niste zaposleni isključivo zbog svoje seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta, i sl.)
- Stavljeni ste u gori položaj od drugih u nekoj situaciji (npr. uskraćeno vam je napredovanje na poslu, odvojeni ste od drugih kolega/ica nakon outovanja u zasebne prostorije ili isključeni iz drugih zajedničkih aktivnosti, i sl.)
- Trpeli ste mobing na poslu (nefizičko uzneniranje na radnom mestu koje podrazumeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog/e)
- Uznemiravanje (svako neželjeno ponašanje koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu do-

5. Ako je vaš odgovor da, gde se to desilo?

Moguće odabratи više odgovora.

- na radnom mestu
- prilikom zapošljavanja
- na sudu/u tužilaštву
- u policijskoj stanici/upravi
- u zavodu/službi za zapošljavanje
- u centru za socijalni rad
- u zdravstvenoj ustanovi
- u školi
- na fakultetu
- u nevladinoj organizaciji
- u psihološkom/terapeutskom/psihijatrijskom savetovalištu
- u ugostiteljskom objektu/prodavnici
- unutar LGBT zajednice
- drugo: _____

6. Da li ste doživeli/e diskriminaciju po više osnova?

Moguće odabratи više odgovora.

- jer ste LBT žena
- jer ste LGBT osoba druge boje kože
- jer ste LGBT osoba pripadnik/ca etničkih/nacionalnih/verskih manjina
- jer ste LGBT osoba koja traži azil/izbeglica
- jer ste LGBT osoba sa invaliditetom
- drugo: _____

7. Da li ste prijavili/e diskriminaciju?

- da
- ne (predite na pitanje br. 9)

8. Ako je vaš odgovor da, kome ste prijavili diskriminaciju?

- nevladinoj organizaciji koja se bavi ljudskim pravima
- nezavisnoj državnoj instituciji (zaštitnik građana, poverenik za zaštitu ravnopravnosti, i sl.)
- državnoj instituciji (centar za socijalni rad, tužilaštvo, i sl.)
- advokatu/kinji
- drugo: _____

9. Ako je vaš odgovor ne, zbog čega ste odlučili da ne prijavite diskriminaciju?

(Preskočite ovo pitanje ukoliko je vaš odgovor na pitanje br. 8 bio da.)

Moguće odabratи više odgovora.

- zbog nepovjerenja u službene osobe u postupku
- zbog straha od otkrivanja LGBT identiteta
- zbog nedostatka informacija o mogućoj pomoći
- zbog nedostatka informacija o procedurama podnošenja prijave
- zbog dugotrajnosti sudskog postupka
- zbog mogućih finansijskih troškova postupka
- zbog straha od odmazde osoba/institucije koja je počinila diskriminaciju
- zbog straha od gubitka posla i/ili nemogućnosti zapošljavanja
- zbog straha od stigmatizacije
- zbog straha od reakcije porodice i prijatelja/ica
- drugo: _____

Nasilje**10. Da li strahujete za vlastitu bezbednost zato što ste LGBT osoba?**

- da
- ne

11. Da li ste doživeli/e nasilje zato što ste LGBT osoba?

- da
- ne (predite na pitanje br. 15)

12. Da li ste prijavili/e nasilje koje ste doživeli/e?

- da
- ne (predite na pitanje br. 14)

13. Ako je vaš odgovor da, kome ste prijavili/e nasilje?

- nevladinoj organizaciji koja se bavi ljudskim pravima
- policiji
- tužilaštvu
- advokatu/kinji
- drugo: _____

14. Ako je vaš odgovor ne, zbog čega ste odlučili/e da ne prijavite nasilje?

(Preskočite ovo pitanje ukoliko je vaš odgovor na pitanje br. 13 bio da.)

Moguće odabratи više odgovora.

- zbog nepoverenja u službene osobe u postupku
- zbog straha od reakcije policije
- zbog straha od otkrivanja LGBT identiteta
- zbog nedostatka informacija o mogućoj pomoći

- zbog straha od stigmatizacije
- zbog straha od reakcije porodice
- zbog straha od reakcije prijatelja/ica
- zbog straha od nasilnika/ca
- drugo: _____

15. Da li ste doživeli/e neki vid diskriminacije i/ili nasilja po osnovu seksualne orientacije i/ili rodnog identiteta dok ste bili/e na izdržavanju zatvorske kazne ili na bilo koji način lišeni/e slobode?

- da
- ne
- nisam nikad bio/la lišen/a slobode

SLOBODA IZRAŽAVANJA I MIRNOG OKUPLJANJA

16. Da li mislite da u Srbiji treba da se održava parada ponosa i/ili slični skupovi/protesti²³?

- da
- ne
- nisam siguran/na

17. Da li učestvujete u paradi ponosa i/ili sličnim skupovima/protestima?

- da
- ne
- nisam dosad, ali ću ići
- nisam na paradi ponosa, ali jesam na sličnim skupovima/protestima

²³ Pod pojmom slični skupovi/protesti misli se na skupove LGBT tematike, npr. Lezbejski marš, protesti za prava LGBT radnika i radnica, itd.

PRAVO NA POŠTOVANJE PRIVATNOG I PORODIČNOG ŽIVOTA

18. Da li ste u trajnoj stabilnoj emotivnoj vezi?

- da
- ne (predite na pitanje br. 20)

19. Da li živite sa svojim/om partnerom/kom?

- da
- ne, ali planiramo uskoro početi živeti zajedno
- ne, i ne planiramo zajednički život

20. Da li ste upoznati/e sa sadržajem Predloga Zakona o istopolnim partnerstvima, i koja prava i obaveze garantuje istopolnim partnerim/kama?

- da
- ne
- nisam siguran/na

21. Da li biste zaključili/e životno partnerstvo ili životnu zajednicu ukoliko bi to bilo moguće u Srbiji?

- da
- ne
- nisam siguran/na

22. Da postoje mera koje obezbeđuju pravo na usvajanje deteta u istopolnom partnerstvu, da li biste ih iskoristili/e?

- da
- ne
- nisam siguran/na

RAD I ZAPOŠLJAVANJE

23. Koji je vaš trenutni radni status?

- zaposlen/a na puno radno vreme
- zaposlen/a na pola radnog vremena
- freelancer/ka ili honorarno zaposlen/a
- nezaposlen/a
- student/kinja
- srednjoškolac/ka
- penzionisan/a
- drugo: _____

24. Da li smatrate da vam seksualna orijentacija i/ili rodni identitet otežavaju zapošljavanje?

- da
- ne, jer drugima nije poznat moj LGBT identitet
- ne, iako je drugima poznat moj LGBT identitet
- nisam siguran/na

25. (Za zaposlene) Da li smatrate da imate probleme na radnom mestu zbog vaše seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta?

- da
- ne, iako je drugima poznat moj LGBT identitet
- ne, jer drugima nije poznat moj LGBT identitet

26. Da li ste upoznati/e s tim da postoje mere zaštite od diskriminacije pri zapošljavanju?

- da
- ne

27. Da li ste upoznati s tim da postoje mere zaštite od diskriminacije na radu?

- da
- ne

OBRAZOVANJE

28. Stepen obrazovanja

- bez škole
- nedovršena osnovna škola
- osnovna škola
- nedovršena srednja škola
- srednja škola
- viša škola
- fakultet
- magistarski/master studij
- doktorski studij

29. Da li ste upoznati s tim da postoje mere zaštite od diskriminacije u obrazovnom sistemu?

- da
- ne

30. Da li ste upoznati s tim da postoje mere prevencije i zaštite od vršnjačkog nasilja baziranog na seksualnoj orijentaciji i/ili rodnom identitetu?

- da
- ne

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

31. Da li ste nekada bili/e odbijeni/e kao dobrovoljni/a davaoc/teljka krvi?

- da
- ne

31a. Ukoliko je vaš odgovor da, molimo navedite instituciju u kojoj se to desilo.

32. Da li ste ikad doživeli/e diskriminaciju prilikom ginekološkog/urološkog pregleda?

- da
- ne

Transrodne osobe

Ovaj deo popunjavaju samo transrodne osobe.

33. Da li planirate medicinski prilagoditi pol?

- da, potpuno
- da, delimično
- ne
- nisam još uvek donio/la odluku

34. Da li ste trenutno u procesu tranzicije?

- da
- ne
- ne, ali bih želeo/la započeti proces

35. Da li ste dosad imali/e problema zbog razlike između vašeg rodnog izražavanja i označenog pola u vašim ličnim dokumentima?

- da
- ne

36. Da li biste promenili/e oznaku pola u ličnim dokumentima pre završetka procesa tranzicije ukoliko bi to bilo moguće u Srbiji?

- da
- ne
- nisam siguran/na

Biomedicinski potpomognuta oplodnja

37. Da postoje mere koje obezbeđuju biomedicinski potpomognutu oplodnju, da li biste ih iskoristili/e?

- da
- ne
- nisam siguran/na

Psihološka dobrobit LGBT osoba

38. Smatrate li da ste nekada imali psihičke poteškoće/krize zbog društvenog odnosa prema LGBT osobama?

- da
- ne, iako smatram da se društvo negativno (homofobično, transfobično, itd.) odnosi prema LGBT osobama
- ne, i smatram da je društvo tolerantno

39. Da li ste ikad potražili stručnu psihološku/psihijatrijsku/terapeutsku pomoć?

- da
- ne

40. Ukoliko je vaš odgovor da, da li je to bila državna ili privatna praksa?

- državna praksa
- privatna praksa

41. Ukoliko je vaš odgovor ne, zbog čega niste potražili pomoć?

- zbog straha od otkrivanja mog LGBT identiteta
- stručnjaci/kinje nisu dovoljno kompetentni/e
- stručnjaci/kinje nisu dovoljno senzibilisani/e
- ne verujem da mi mogu pomoći
- jer mi nije bila potrebna pomoć
- drugo: _____

STANOVANJE

42. Da li ste bili/e diskriminisani/e ili doživeli/e bilo koju vrstu nasilja prilikom iznajmljivanja/kupovine stambenog prostora?

- da
- ne
- drugo: _____

43. Da li ste doživeli/e bilo kakvu vrstu diskriminacije/nasilja prilikom iznajmljivanja/kupovine stambenog prostora od strane komšija?

- da
- ne
- drugo: _____

INSTITUCIJE

44. Imate li poverenja u policiju?

- da (predite na pitanje br. 46)
- ne

45. Ukoliko ste odgovorili ne, zbog čega nemate poverenja u policiju?

Moguće odabratи više odgovora.

- zbog moguće homofobije/transfobije službenika/ca
- zbog nedovoljne senzibilisanosti službenika/ca za rad sa LGBT osobama
- zbog nedostatka kompetencije službenika/ca
- ne verujem da bi mi pružili/e adekvatnu zaštitu
- drugo: _____

46. Imate li poverenja u pravosuđe?

- da (predite na pitanje br. 48)
- ne

47. Ukoliko ste odgovorili ne, zbog čega nemate poverenja u pravosuđe?

Moguće odabratи više odgovora.

- zbog moguće homofobije/transfobije službenika/ca
- zbog nedovoljne senzibilisanosti službenika/ca za rad sa LGBT osobama

- zbog nedostatka kompetencije službenika/ca
- ne verujem da bi mi pružili/e adekvatnu zaštitu
- drugo: _____

48. Imate li poverenja u nezavisne državne institucije (zaštitnik građana, poverenik za zaštitu ravnopravnosti, itd.)?

- da (predite na sledeći deo upitnika)
- ne

49. Ukoliko ste odgovorili ne, zbog čega nemate poverenja u nezavisne državne institucije?

Moguće odabratи više odgovora.

- zbog moguće homofobije/transfobije službenika/ca
- zbog nedovoljne senzibilisanosti službenika/ca za rad sa LGBT osobama
- zbog nedostatka kompetencije službenika/ca
- ne verujem da bi mi pružili/e adekvatnu zaštitu
- drugo: _____

Pol

- ženski
- muški
- interseks²⁴
- drugo: _____

Rod

- ženski
- muški
- trans^{*25}
- ne identifikujem se
- drugo: _____

Prema seksualnoj orientaciji identificuješ se kao:

- lezbejka
- gej muškarac
- biseksualna žena
- biseksualni muškarac
- drugo: _____

Godine

- manje od 18
- 18 – 25
- 26 – 35
- 36 – 50
- 51 – 65
- preko 65

Živim

- u velikom gradu (više od 150 000 stanovnika/ca)
- u predgrađu velikog grada
- u malom gradu (manje od 150 000 stanovnika/ca)
- na selu

²⁴ Osoba rođena sa nedefinisanim ili delimicno definisanim polnim organima. Interseks stanje uključuje atipičan razvoj hromozoma, gonada, hormona i polnih organa.

²⁵ Trans* je krovni pojam kojim označavamo osobe čiji se rodni identitet razlikuje od pola koji im je pripisan po rođenju.

Region

- Beograd
- Vojvodina
- Centralna Srbija
- Zapadna Srbija
- Južna Srbija
- Istočna Srbija

Etnička/nacionalna pripadnost

- ne izjašnjavam se
- izjašnjavam se

Ukoliko se izjašnjavate, molimo upišite etičku/nacionalnu pripadnost:

Veroispovest

- ne izjašnjavam se
- pravoslavna
- katolička
- muslimanska
- jevrejska
- ateist/kinja
- agnostik/inja
- drugo

**ZAHVALUJUJEMO VAM SE NA UČESTVOVANJU U ISTRAŽIVANJU.
VAŠI ODGOVORI SU NAM OD VELIKE VAŽNOSTI.**

Dodatak 2 – Rečnik osnovnih LGBT pojmoveva i skraćenica

BISEKSUALNA OSOBA Osoba koju seksualno i/ili emotivno privlače osobe oba pola.

BIFOBIJA Iracionalan strah, netolerantnost i predrasuda prema biseksualnim osobama.

COMING OUT (kaming aut) Sintagma koja potiče od engleske fraze coming out of the closet (izaći iz ormara), već se ustaljeno upotrebljava u značenju javnog i otvorenog istupanja vlastite seksualne orientacije (kod lezbejki, gejeva i biseksualnih osoba), rodnog identiteta (kod trans osoba) i polnih karakteristika (kod interpolnih osoba). Javlja se, uglavnom, u dve etape: kao samootkrice i kao (manje ili više) javna obznana drugima. Kaming aut je od velikog značaja za LGBT osobe, jer na taj način javno afirmišu sopstveni identitet, što je od velikog značaja za psihološko zdravlje i kvalitet života ove manjinske grupe.

DISKRIMINACIJA Diskriminacija je svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i svaki oblik stavljanja u nepovoljan položaj osobe ili grupe osoba po nekoj osnovi. Različite su osnove, odnosno karakteristike po kojima se osoba ili grupa osoba dovodi u nepovoljan položaj. Tako se lezbejke, gejevi i biseksualne osobe mogu diskriminisati na osnovu seksualne orientacije, trans* osobe na osnovu rodnog identiteta i rodnog izražavanja, a interpolne osobe na osnovu polnih karakteristika. Stoga je jako važno da sve tri osnove (seksualna orientacija, rojni identitet i polne karakteristike) budu prepoznate kroz zakone, kao osnove na kojima je zabranjena diskriminacija.

HOMOFOBIJA Iracionalan strah, netolerantnost i predrasuda prema gej muškarcima i lezbejkama. Manifestuje se kao ubedjenje u superiornost heteroseksualnosti. To ubedjenje rađa nasilje prema neheteroseksualnim osobama koje se opravdava uverenjem u vlastitu superiornost (i njihovu inferiornost). Nasilje se ogleda u verbalnim i fizičkim napadima, te diskriminaciji.

HOMOSEKSUALNA OSOBA Osoba koju privlače osobe istog pola.

LEZBEJKA Žena koju seksualno i/ili emotivno privlače druge žene.

GEJ (GAY) Muškarac kojeg seksualno i/ili emotivno privlače drugi muškarci.

INTERPOLNE OSOBE Osobe čije polne karakteristike, uključujući hromozome, gonade i genitalije, odstupaju od tipične, binarne podjele na muška i ženska tela. Postoje različiti oblici interpolnosti. Osobe se tako po polu mogu deliti na muške, ženske i interpolne. Interpolne osobe, kao i muške i ženske osobe, imaju svoju seksualnu orientaciju i rodni identitet. U prošlosti ove osobe su često nazivane hermafroditima, ali se ovaj termin smatra diskriminatornim i medicinski u potpunosti neispravnim.

LGBTI Sveobuhvatni pojam koji se koristi kako bi se označile lezbejke, gej muškarci, biseksualne, trans* i interpolne osobe. Pojam označava heterogenu skupinu koja se obično imenuje akronimom LGBTI ili LGBT u društvenom i političkom aktivizmu.

LGBTIQ Skraćenica za lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transeksualne, interseksualne i queer osobe.

QUEER (kvir) Queer je ranije u engleskom jeziku korišten kao pogrdan naziv za neheteroseksualne osobe. Ovaj termin su LGBT osobe zatim preuzele kako bi opisivale same sebe. Neke osobe posebno cene ovaj termin zato što označava prkos i zato što obuhvata različitost – ne samo gejeva i lezbejki već i biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba, a uključuje i heteroseksualne osobe koje sebe vide ili svoj život žive van heteropatrijarhalnih normi.

RODNI IDENTITET Rodni identitet vezuje se za individualno iskustvo i shvatanje vlastitog pola, što može, ali ne mora odgovarati polu dodeljenom pri rođenju. Rodni identitet se, između ostalog, odnosi na lični doživljaj sopstvenog tijela, odevanje i način govora. Osobe čiji je rodni identitet u skladu sa polom koji mu/joj je dodeljen pri rođenju nazivaju se cisrodnim osobama, a osobe čiji rodni identitet nije u skladu sa polom koji mu/joj je dodeljen pri rođenju nazivaju se trans(rodne) osobe.

RODNO IZRAŽAVANJE Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odevanje, odevne ili telesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tijela.

SEKSUALNA ORIJENTACIJA Emocionalna i/ili seksualna privlačnost ili naklonost, koja može biti prema osobama istog i/ili različitog pola/roda. Obično se koristi klasifikacija na heteroseksualne (privlačnost prema osobama različitog pola), homoseksualne (privlačnost prema osobama istog pola) i biseksualne (privlačnost prema osobama istog i različitog pola) osobe.

TRANSRODNA OSOBA Termin za osobe čiji rodni identitet nije u skladu s polom koji im je dodeljen pri rođenju. Transrodnost obuhvata one osobe koje osjećaju, preferiraju ili biraju da predstave sebe drugačije od očekivanih rodnih uloga koje im tradicionalno pripadaju na osnovu pola dodeljenog pri rođenju, bilo kroz način odevanja, način govora, manirizme, kozmetiku ili modifikacije tela. Između ostalog, transrodnost se odnosi i na osobe koje se ne identifikuju kao muške i ženske, zatim transeksualne osobe, transvestite i cross-dressere.

Transrodnici muškarac je osoba kojoj je pri rođenju dodeljen ženski pol, ali je njegov rodni identitet muški ili se nalazi negde na spektru maskulinih rodnih identiteta.

Transrodnica žena je osoba kojoj je pri rođenju dodeljen muški pol, ali je njen rodni identitet ženski ili se nalazi negde na spektru femininih rodnih identiteta.

TRANSEKSUALNA OSOBA Osoba koja ima jasnu želju i nameru da promeni/prilagodi svoj pol, kao i osoba koja je delimično ili potpuno modifikovala svoje telo (što uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije).

TRANSFOBIJA Iracionalan strah, netolerantnost i predrasuda prema transeksualnim i transrodnim osobama.

ZLOČIN IZ MRŽNJE Odnosi se na kaznena dela motivisana predrasudama prema određenoj osobi ili grupi osoba. Zločini iz mržnje uključuju zastrašivanje, pretnje, oštećenja imovine, zlostavljanje, ubistvo ili bilo koje drugo kazneno delo, kod kojeg je žrtva postala meta napada zbog stvarne ili pretpostavljene seksualne orientacije, rodnog identiteta, ili je žrtva povezana, pripada, podržava ili je član/ica neke LGBT grupe.

8. Literatura

1. Miladinović et al, Čitanka – od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, Labris, Beograd, 2009.
2. Aganović et al, Pojmovnik LGBT kulture, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, Sarajevo, 2012.
3. Hasanagić, Dekić i Vasić, LGBT Čitanka 3: Identiteti, aktivizam, pravo, Sarajevski otvoreni centar, Sarajevo, 2014.
4. ILGA-Europe, Rainbow Europe Index, May 2017, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/rainbow_europe_index_2017.pdf
5. ILGA-Europe, Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe, Belgium, 2017.
6. National Democratic Institute, NDI Public Opinion Poll in the Balkans on LGBTI Communities, 2015, https://www.ndi.org/LGBTI_Balkans_poll
7. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Sl. glasnik RS, br. 88/2017 i 27/2018 - dr. zakoni
8. Zakon o zabrani diskriminacije, Sl. glasnik RS, br. 22/2009
9. Zakon o radu, Sl. glasnik RS, br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - odluka US i 113/2017
10. Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Sl. glasnik RS, br. 107/2005, 72/2009 - dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 - dr. zakon, 93/2014, 96/2015, 106/2015 i 113/2017 - dr. zakon
11. Labris, Promena diskriminacionog upitnika za davaoce krvi, <http://arhiv2012.labris.org.rs/labris/aktivnosti/saopstenja/1604-promena-diskriminacionog-upitnika-za-davaoce-krvi.html>, Beograd, 2006.
12. Zakon o biomedicinski potpomognutoj oplodnji, Sl. glasnik RS, br. 40/2017 i 113/2017 - dr. zakon
13. Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija za mlade za period 2015.-2020. godine, broj: 66-1998/2015-1, Beograd, 2015.
14. Vlada Republike Srbije, Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2016. do 2020. godine sa Akcionim planom za period od 2016. do 2020. godine, Beograd, 2016.
15. Vlada Republike Srbije, Strategija prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine sa Akcionim planom za period od 2014. do 2018. godine, Beograd, 2014.

9. O Labrisu

Labris, jedna od najstarijih organizacija za lezbejska ljudska prava u regionu, je organizacija koja smatra da je pravo na različitu seksualnu orientaciju osnovno ljudsko prava. Labris je ženska, LGBT organizacija i organizacija za ljudska prava. Naša misija je raditi na eliminaciji svih oblika nasilja i diskriminacije lezbejki i učestvovati u stvaranju ravnopravnog društva. Naša vizija je društvo bez mržnje i straha, društvo vladavine zakona, kao i društvo u kojem bi seksualne i rodne manjine imale jednak prava kao većina.

1990. godine LGBT organizacija/grupa pod nazivom Arkadija počela je okupljati lezbejke i gej muškarce širom Srbije. Iz te organizacije je nastao i Labris, te se zvanični počeci Labrisa vežu za 1995. godinu.

Labris ima tri glavna programa u okviru kojih radimo na osnaživanju LGBT osoba:

1) U okviru Programa za rad sa zajednicom organizujemo edukativne i psihološke radionice i grupe za podršku, neformalna druženja, kao i sastanke sa istaknutim lezbejkama iz celog sveta. Pored toga, nudimo veliki broj knjiga, brošura i video zapisa o LGBT pravima, identitetima i iskustvima, a posebno o kaming autu. Sve ove aktivnosti su organizovane sa ciljem osnaživanja LGBT osoba, a posebno lezbejki, i želje da im pomognemo da prihvate svoj identitet, da žive lagodnije u svom privatnom i profesionalnom okruženju, ali i da prepoznaju i prijavljuju diskriminaciju.

2) U okviru Programa obrazovanja organizujemo različite vrste radionica kako bismo senzibilisale različite relevantne aktere. Uglavnom radimo radionice za zdravstvene radnike/ce, socijalne radnike/ce, profesore/ke, policiju, studente/kinje, novinare/ke, zaštitnike/ce građana, i slično, kako bismo ih upoznale sa LGBT pravima i identitetima, diskriminacijom i svakodnevnim iskustvima LGBT zajednice.

3) U okviru Programa zagovaranja zagovaramo na lokalnom, nacionalnom, regionalnom i evropskom nivou (koristeći dokumentovane dokaze o diskriminaciji) radi poboljšanja pravne zaštite i društvenog prihvatanja LGBT osoba. Labris je učestvovao u pisanju Zakona protiv diskriminacije i lobirao za njegovo usvajanje. Labris je pripremio nacrt Zakona o registrovanim partnerstvima. Labris aktivno prati postojeći zakonski okvir.

Više o našem radu možete naći na: www.labris.org.rs

Naslov: Samo neka je šareno - Istraživanje potreba i problema LGBT zajednice u Srbiji za 2018. godinu

Publikaciju izdaje: Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Za izdavača: Jelena Vasiljević

Autorka: Maja Šenk

Prevod: Jelena Petrušić

Grafički dizajn i prelom: Ivana Radmanovac

Tiraž: 300

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cele publikacije ili njenih delova je poželjno, uz prethodno pisano informisanje izdavača na mejl: labris@labris.org.rs

Kingdom of the Netherlands

Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku Ambasade kraljevine Holandije.

Za sadržaj ove publikacije odgovoran je Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava.